

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Дідик Микола Петрович

**“СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕПОЗИТНИХ
ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.”**

Спеціальність 7.03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “спеціаліст”

Студент групи БСс – 51

М.П. Дідик

(підпис)

Науковий керівник:

к.е.н, доцент О.В. Метлушко

(підпис)

Дипломну роботу допущено до захисту:

“ ___ ” _____ 201_ р.

Зав. кафедрою банківської справи,

д. е. н., професор

Дзюблюк О. В.

(прізвище, ініціали)

(підпис)

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	8
1.1. Економічна сутність та значення депозитних операцій банків.....	8
1.2. Класифікація депозитних продуктів комерційних банків.....	18
1.3. Організація процесу управління депозитними ресурсами банківських установ.....	23
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ДЕПОЗИТНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВСЬКИЙ УСТАНОВ УКРАЇНИ	36
2.1. Макроекономічні умови функціонування вітчизняного ринку депозитних послуг банків.....	36
2.2. Аналіз ресурсного забезпечення банківських установ та оцінка динаміки депозитних ставок в умовах розвитку банківської системи України.....	44
2.3. Особливості депозитних продуктів банківських установ.....	54
Висновки до розвитку 2.....	71
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	73
3.1. Напрями оптимізація депозитних операцій комерційних банків.....	73
3.2. Вдосконалення механізму ціноутворення на депозитні продукти банків.....	82
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ	94
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогодні в Україні особливого значення набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, що вимагає кардинальних якісних перетворень у банківській сфері, а відповідно, реалізації адекватної політики комерційними банками. Перехід від адміністративно-командних методів управління банківською системою до економічних посилює роль конкуренції та зумовлює необхідність врахування потреб клієнтів грошово-кредитного ринку, розробки і реалізації ефективної депозитної і кредитної політики.

Досвід країн з розвинутою ринковою системою підтверджує, що головною функцією комерційних банків є сприяння мобілізації заощаджень суб'єктів господарювання, спрямування їх у напрямку найефективнішого використання, опосередковано збільшуючи загальну масу інвестицій та потенціал економічного зростання. Необхідними умовами для створення ефективної банківської системи в Україні є можливість та практичне здійснення переливу фінансових коштів між суб'єктами господарювання, надання споживачам свободи вибору між різними об'єктами розміщення тимчасово вільних грошових коштів, а також надання рівних прав усім, хто пред'являє попит на кредитні ресурси.

Розвиток банківської системи спричинив загострення конкуренції між комерційними банками за ресурси та ефективні напрямки їх розміщення. Це призвело до поступового зниження прибутковості банківської діяльності. Тепер для успішного функціонування та розширення діяльності банківської установи недостатньо залучати кошти за нижчою ціною, а розміщувати за вищою, для цього необхідно створювати ефективну систему менеджменту банку. Для підтримки своєї конкурентоспроможності банки вимушені пропонувати своїм клієнтам все нові послуги, застосовувати різноманітні фінансові інструменти та розширювати свою діяльність.

Огляд літератури з теми дослідження. Теоретичні концепції, присвячені проблематиці депозитної діяльності банків, ускладнюються та диференціюються разом зі зміною умов функціонування і обігу позичкового капіталу. Спроби осмислити і теоретично обґрунтувати сутність та роль депозитних ресурсів пов'язані з процесами розвитку лихварського, а згодом грошового капіталу. Зокрема, проблеми депозитної діяльності у контексті формування збережень і інвестицій розглядали А.Сміт, Дж.С.Мілль, Д.Рікардо, І.Фішер, К.Віксель, а пізніше вони досліджувались Дж.М.Кейнсом, Дж.Хіксом, М.Фрідменом, Г.Джонсоном, Е. Доланом, Ф.Мишкіним та ін.

Значні розробки у вивченні депозитів у складі ресурсної бази сучасних банківських інститутів здійснили такі зарубіжні економісти як Г. Айленбергер, Р.Еллер, П.Роуз, що аналізували проблеми формування депозитних вкладів у структурі ресурсної бази комерційного банку з двох позицій: управління банківським капіталом і управління зобов'язаннями банку.

Серед російських вчених варто зазначити праці Є.Жукова, О.Лаврушина, В.Усоскіна. Проблемам формування ефективної депозитної політики комерційних банків присвячені роботи вітчизняних вчених, зокрема В.Вітлінського, А.Гальчинського, О.Дзюблюка, О.Заруби, Т.Ковальчука, В.Лагутіна, І.Лютого, А.Мороза, А.Пересади, О.Пилипченка, М.Савлука та ін.

Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених з даної проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні. Це обумовлено недостатнім рівнем розробки окремих аспектів депозитної політики комерційного банку в умовах стабілізації грошово-кредитного ринку; дискусійними залишаються питання оптимального співвідношення депозитних інструментів та особливості формування депозитної політики в умовах зростаючої конкуренції.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження економічних відносин у сфері формування фінансових і, насамперед, депозитних ресурсів комерційних банків, що сприятиме підвищенню

ефективності їх депозитної політики в умовах зростаючої конкуренції на грошово-кредитному ринку України.

Для реалізації зазначеної мети в роботі вирішуються такі завдання:

- визначити економічну сутність та значення депозитних операцій банків;
- здійснити класифікацію депозитних продуктів комерційних банків;
- обґрунтувати напрями організації процесу управління депозитними ресурсами банківських установ;
- проаналізувати макроекономічні умови функціонування вітчизняного ринку депозитних послуг банків;
- здійснити аналіз ресурсного забезпечення банківських установ та оцінка динаміки депозитних ставок в умовах розвитку банківської системи України;
- окреслити напрями оптимізації депозитних операцій комерційних банків та шляхи вдосконалення механізму ціноутворення на депозитні продукти банків.

Об’єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження виступає діяльність банківських інститутів у сфері функціонування та розвитку депозитного ринку в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні засади та методичне забезпечення депозитних операцій комерційними банками в умовах стабілізації грошово-кредитного ринку України.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти з питань функціонування банківських інститутів в Україні, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Асоціації українських банків, окремих комерційних банків, а також енциклопедичні видання, монографічні дослідження та публікації зарубіжних і вітчизняних авторів, що складо

передумови для комплексного аналізу депозитної діяльності комерційних банків України.

Методи дослідження. Дослідження базується на використанні методів індукції та дедукції, аналізу та синтезу, що були застосовані при уточненні понятійного апарату, визначенні сутності депозитної політики комерційних банків, дослідженні принципів та особливостей її реалізації в умовах зростаючої конкуренції на грошово-кредитному ринку України. Метод аналітичного групування, коефіцієнтний, факторний, інтегральний та порівняльний аналіз були використані при дослідженні та здійсненні моніторингу депозитного ринку України; кореляційно-регресійний аналіз застосовувався при розрахунках оптимізації депозитного портфеля окремих комерційних банків України. Методи експерименту, експертних оцінок застосовувались при дослідженні ефективності депозитної політики у системі банківського менеджменту, ліквідності та прибутковості діяльності комерційних банків.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні сутності та ролі депозитних операцій та особливостей механізму їх реалізації комерційними банками України. Отримані теоретичні результати мають наукову новизну, практичне значення, та характеризують особистий внесок автора, зокрема:

- здійснено комплексне теоретико-методологічне дослідження депозитних операцій та депозитної політики як системи економіко-правових відносин, що реалізують суперечність інтересів суб'єктів грошово-кредитного ринку, зокрема депозитна політика НБУ, яка реалізується на макrorівні та спрямована на регламентування правил і умов формування вкладів у комерційних і ощадних банках та інших фінансово-кредитних інститутах;

- дістало подальшого розвитку визначення особливостей депозитної політики комерційних банків України, що зумовлюються початковим етапом зародження конкуренції, слабкістю ринкових чинників впливу на поведінку

суб'єктів грошово-кредитного ринку, а також відсутністю конкуренції з боку інструментів ринку фінансових активів;

– окреслено заходи щодо активізації діяльності банківських інститутів на депозитному ринку через використання нових депозитних інструментів та підвищення привабливості вкладів.

Практичне значення практичне значення дослідження полягає у використанні вітчизняними банківськими структурами науково обґрунтованих положень та висновків при розробці практичних заходів, спрямованих на підвищення ефективності банківської діяльності. Зокрема, висновки щодо управління ресурсною базою банку, підвищення привабливості строкових депозитів, методика розрахунку ефективної депозитної політики.

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (63 найменувань) та додатків на 3 сторінках. Обсяг основного тексту дипломної роботи складає 106 сторінок, в тому числі 10 рисунків, 17 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

1.1. Економічна сутність та значення депозитних операцій банків

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» «Банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних та юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб» [23]. Відтак, кожна операція комерційного банку – це певні професійні дії працівників банку, а відтак, операції комерційного банку являють собою конкретний прояв функцій банківських установ на практиці.

До основних банківських операцій відносяться наступні [18, 319]:

- залучення грошових коштів юридичних і фізичних осіб у вклади до запитання і на певний строк;
- надання кредитів від свого імені за рахунок власних і залучених засобів;
- відкриття та ведення рахунків фізичних та юридичних осіб;
- здійснення розрахунків за дорученням клієнтів, у тому числі банків-кореспондентів;
- інкасація коштів, векселів, платіжних і розрахункових документів і касове обслуговування клієнтів;
- управління грошовими коштами за договором з власником чи розпорядником засобів;
- купівля у фізичних і юридичних осіб та продаж їм іноземної валюти в готівковій та безготівковій формах;
- здійснення операцій з дорогоцінними металами відповідно до чинного законодавством;

–видача банківських гарантій.

Вся сукупність таких операцій (відповідних дій працівників) першочергово може бути розподілена на дві великі групи – пасивні та активні операції.

Пасивні операції банку – це операції, в результаті ведення яких збільшуються грошові ресурси, якими банк реально володіє, може, а відтак й ефективно розміщувати [9, 135]. По-суті, такі ресурси складаються з двох комплексних частин – власних коштів банку та залучених коштів.

Відповідно можна визначити конкретні напрямки діяльності банківських працівників, що ведуть до нарощування обсягів власних коштів банку та / або ресурсів, що залучаються. Ними є:

– операції накопичення власного капіталу банку шляхом формування та подальшого збільшення його статутного капіталу – за допомогою випуску і розміщення акцій або паїв серед постійного або зростаючого числа учасників банку (дані операції часто називають емісійними); формування і подальшого збільшення (в основному за рахунок відрахувань від прибутку) його спеціальних фондів; залучення субординованих кредитів (позик);

– операції залучення позикових коштів у формі внесення в банк фізичними та юридичними особами внесків і депозитів; розповсюдження серед клієнтів банківських векселів і сертифікатів, банківських карт; накопичення коштів на розрахункових та інших рахунках клієнтів, відкритих ними в банку (внесення певних сум на знову відкриваються рахунки, зарахування на діючі рахунки клієнтів грошових надходжень на їх адресу або сум їх власної виручки); отримання кредитів і позик від інших юридичних і фізичних осіб.

Звідси всі пасивні операції можна розподілити на депозитні, включаючи отримання міжбанківських кредитів та недепозитні або емісійні (рис. 1.1) [10, 257].

Рис. 1.1. Структура пасивних операцій комерційних банків

Залучені кошти клієнтів та інших кредитних організацій складають друге, що значно перевершує за розмірами капітал, джерело формування ресурсів банку. Розмір і структура залучених коштів банку залежить від [26, 45]:

- спеціалізації банку;
- кон'юнктури банківського ринку;
- макроекономічної ситуації;
- регулюючої політики Центрального банку.

Залучення грошових ресурсів та їх подальше розміщення є основними формами діяльності комерційного банку. У сучасних умовах проблема формування ресурсів має для банків першорядне значення. Це викликано тим, що з переходом до ринкової моделі економіки, ліквідацією монополії держави

на банківську справу, побудовою двохрівневої банківської системи характер банківських ресурсів зазнає істотні зміни. Така ситуація відбувається тому, що, по-перше, значно знизився загальнодержавний фонд банківських ресурсів, а сфера його функціонування зосереджена в першій ланці банківської системи – Національний банк. По-друге, створення підприємств і організацій з різними формами власності означає виникнення нових власників тимчасово вільних грошових коштів, самостійно визначають місце і спосіб їх зберігання, це сприяє створенню ринку кредитних ресурсів, органічно входить в систему грошових відносин [5, 83].

Банківський депозит можна розглядати як в широкому, так і у вузькому розумінні слова. Так, у широкому сенсі під депозитом розуміється повна передача коштів із зобов'язанням повернення, супроводжувана свободою одержувача ними розпоряджатися. А у вузькому розумінні банківський вклад (депозит) – кошти в національній або іноземній валюті, розміщені фізичними та юридичними особами в банку або небанківської кредитно-фінансової організації в цілях збереження і отримання доходу на термін (термінові), або до запитання, або до настання (не настання) визначеного в укладеному договорі обставини (події) [17, 453].

В свою чергу, згідно українського законодавства, вклад (депозит) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [39].

Об'єктами депозитних операцій є кошти, що передані комерційному банку на умовах, визначених двохсторонньою угодою. Об'єкти депозитних операцій – це депозити, тобто суми грошових коштів, які суб'єкти депозитних операцій вносять на визначений час та які залишаються на рахунках у банках через діючий порядок здійснення банківських операцій. Суб'єктами депозитних

операцій є комерційні банки, що виступають як позичальники, і власники коштів, які виступають кредиторами банківської установи.

Банківська енциклопедія визначає банківський депозит як «(Deposit) – угода, відповідно до якої одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором. Слово «депозит» походить від лат. *depositum* – переданий на зберігання» [6, 52].

У банківській практиці депозит розглядають як гроші або інші кошти в готівковій чи безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, передані власником (фізичною або юридичною особою) або третьою особою до банку для зберігання або з метою одержання доходу (процентів) на встановлених договором умовах, з обов'язковим поверненням вкладнику.

Такий депозитний договір укладається в письмовій формі. Письмова форма договору вважається дотриманою, якщо внесення грошової суми підтверджено договором з видачею ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Враховуючи те, що комерційні банки залучають вільні грошові кошти юридичних та фізичних осіб шляхом виконання депозитних операцій, депозит визначають як грошові кошти, які внесені у банк клієнтами, зберігаються на їхніх рахунках і використовуються згідно з укладеною угодою та банківським законодавством [8, 101].

Особливість депозиту полягає в його роздвоєності в практичному застосуванні. По-перше, депозит є для вкладника потенційними грошима, вкладник може виписати чек і спрямувати відповідну суму в обіг. Але в той же час «банківські гроші» приносять вкладникові дохід, виступають уже в ролі капіталу. Перевага депозиту перед готівкою в тому, що депозит приносить дохід у формі процента, а недолік у тому, що процент

депозиту нижчий порівняно з тим, який виплатять на капітал, якщо його позичити. Тому саме при депозитних операціях дуже виразно виступає сутність комерційної діяльності банків — платити за депозит дешевше, а розміщувати його за вищу плату [53].

Отож, депозити являють собою всі термінові і безстрокові вклади клієнтів банку. Особливістю цього виду операцій є те, що не клієнт пропонує банку грошові кошти, а сам банк залучає гроші з власної ініціативи. Тому в банківській практиці ці засоби називаються «залученими». За такі кошти банк виплачує відсотки. Процентна ставка диференціюється залежно від строків.

Строкові депозити населення і суб'єктів господарювання виступають найважливішим фактором одержання прибутку банків, використовуваним для проведення активних операцій банками, придбання цінних паперів, сприяють отриманню прибутку для забезпечення довготривалого зростання.

Строкові депозити відіграють важливу роль в управлінні ліквідністю. Саме поняття ліквідності банку тісно пов'язане зі стабільними залученими ресурсами [16, 144]. Залучені ресурси припускають виникнення зобов'язань банку перед клієнтами (вкладниками) по своєчасному поверненню залучених коштів і сплату по них відсотків відповідно до умов договору. А ліквідність, як правило, визначається як здатність в термін, в повному обсязі і без втрат відповісти за своїми зобов'язаннями перед клієнтами. Більше того, внаслідок непередуманої політики в галузі управління залученими ресурсами (депозитами) у банку можуть виникнути серйозні проблеми з ліквідністю [52, 24].

Залучені ресурси беруть участь при аналізі ліквідності, її прогнозуванні та регулюванні, розрахунок показників ліквідності, визначенні потреби в ліквідних коштах. Серед факторів, що впливають на ліквідність банку, як правило, називають фактори, пов'язані із залученими ресурсами (наприклад, якість депозитної бази). Одним з п'яти показників ліквідності, аналізованих у широко використовуваній в світовій банківській практиці методикою CAMEL, є показник депозитної бази банку – частка зобов'язань до запитання в загальному обсязі залучених ресурсів. В основі однієї з чотирьох класичних

теорій управління ліквідністю – теорії управління пасивами – лежить можливість банку в разі потреби залучати необхідні ресурси [2, 140].

Залучені ресурси банку та ліквідність – це, з одного боку, додаткові ресурси дозволяють задовольнити виниклу потребу в ліквідних коштах, з іншого – постійне відстежування ліквідності та підтримання її на достатньому рівні дозволяє банку уникнути ситуації, коли доводиться платити за ресурси високі процентні ставки.

Підтримка ліквідності припускає рішення проблеми після того, як вона вже виникла. Забезпечення ж ліквідності означає завчасне попередження можливих проблем. Відтак, дилема «ліквідність-прибутковість» змушує банки постійно маневрувати між двома крайнощами: бажанням отримати більше прибутку і необхідністю підтримувати імідж надійного банку. Тому стосовно практики можна говорити, приміром, про підтримання поточної та забезпеченні довгострокової ліквідності банку. Для підтримки поточної ліквідності банки можуть робити короткострокові запозичення. Забезпечення довгострокової ліквідності банку вимагає якісного управління залученими ресурсами. З метою забезпечення якості ресурсної бази політика управління залученими ресурсами банку повинна будуватися таким чином, щоб досягти оптимальних характеристик обсягу, складу і структури залучених ресурсів банку з позицій стабільності та вартості, а також ступеня залежності від великих клієнтів (вкладників).

У процесі управління банківською діяльністю всі управлінські рішення приймаються, виходячи з двох взаємопов'язаних і суперечливих завдань: збільшення прибутковості і забезпечення ліквідності. Винятком не є і рішення в галузі управління залученими ресурсами банку. При прийнятті рішень за обсягом, складом і структурою притягнутих ресурсів, а також рівню витрат на їх залучення, банк прагне знайти позицію, що забезпечує баланс між прибутковістю і ліквідністю. Як правило, з великим ризиком для банку пов'язані дешевші залучені ресурси (наприклад, вклади до запитання), оскільки внаслідок погіршення яких-небудь параметрів діяльності банку вони першими

покидають банк. З іншого боку, зниження ризику тягне за собою втрату частини доходу через підвищення витрат по залученню ресурсів.

Своєчасно та ефективно вирішувати подібні проблеми, покликана раціональна, ретельно продумана і чітко визначена політика управління залученими ресурсами банку. Звідси, депозитна політика – комплекс заходів банку по формуванню портфеля депозитних ресурсів, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення конкурентних позицій на даному сегменті ринку і забезпечення стійкості і надійності ресурсної бази. Для ефективного проведення депозитної політики необхідна чітка послідовність дій з приводу її розробки та функціонування, що мають ґрунтуватися на принципах економічної доцільності та узгодженості [14].

Для ефективного проведення депозитної політики необхідна чітка послідовність дій з приводу її розробки та функціонування. Саме з цією метою нами були запропоновані етапи депозитної політики, які ґрунтуються на принципах економічної доцільності та узгодженості (рис. 1.2) [45].

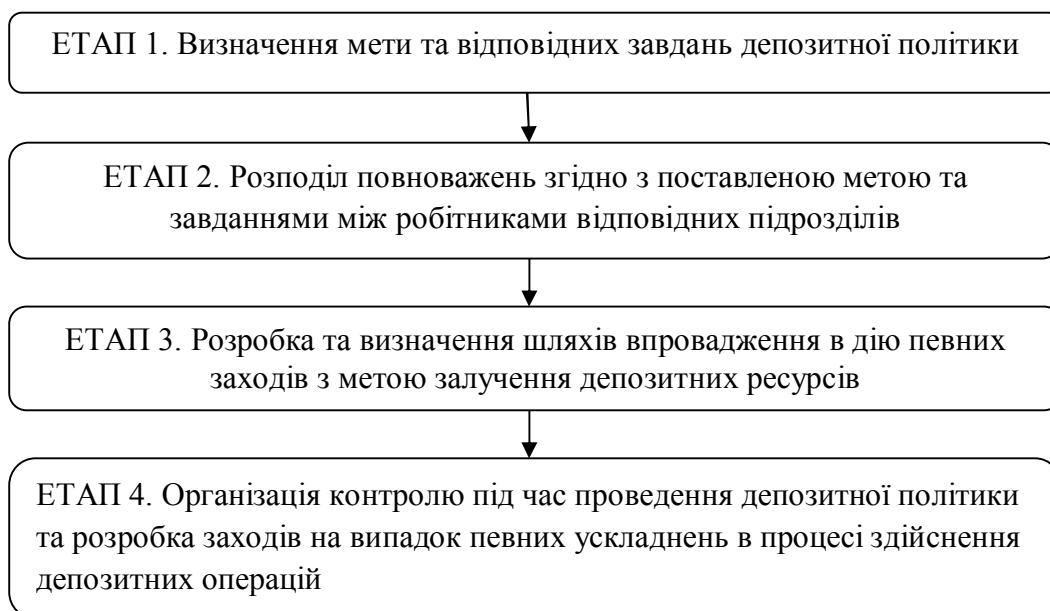

Рис. 1.2. Етапи здійснення депозитної політики банку

Реалізація мети депозитної політики передбачає виконання певних завдань, а саме [4, 5]:

- сприяння в процесі проведення депозитних операцій отриманню прибутку або створенню умов для отримання прибутку в майбутньому;
- підтримання необхідного рівня ліквідності;
- забезпечення диверсифікації суб'єктів депозитних операцій і поєднання різних форм депозитів;
- створення в перспективі умов для підтримання стабільності депозитних коштів;
- залучення необхідного обсягу ресурсів на тривалий термін;
- підтримання взаємозв'язку і взаємної узгодженості між депозитними операціями та операціями з надання кредитів за сумами і термінами депозитів та кредитних вкладень;
- мінімізація вільних коштів на депозитних рахунках;
- проведення гнучкої процентної політики;
- постійний пошук шляхів зменшення процентних витрат за залученими ресурсами;
- розвиток банківських послуг та підвищення якості й культури обслуговування клієнтів.

Саме тому, без достатньої ресурсної бази банки не можуть у належних обсягах здійснювати кредитування поточних потреб юридичних і фізичних осіб, реалізовувати потужні інвестиційні проекти.

Значення строкових депозитів для банку полягає також у тому, що вони дозволяють створювати резерви відповідно до вимог Національного банку і проводити додаткові активні операції.

Для вкладників депозити є потенційними грошима. Так, вкладник може виписати чек і пустити відповідну суму в обіг. Але в той же час «банківські гроші» приносять відсоток. Вони виступають для вкладника в подвійній ролі: в ролі грошей, з одного боку, і в ролі капіталу, що приносить відсоток, з іншого. Перевага депозиту перед готівкою полягає в тому, що депозит приносить відсотки.

Депозити юридичних та фізичних осіб становлять найбільший потенціал зростання для забезпечення банківських установ фінансовими ресурсами. Водночас на обсяг акумульованих банками депозитів впливають чимало факторів політичного, правового, економічного, соціального та технологічного характеру (рис. 1.3) [50, 224].

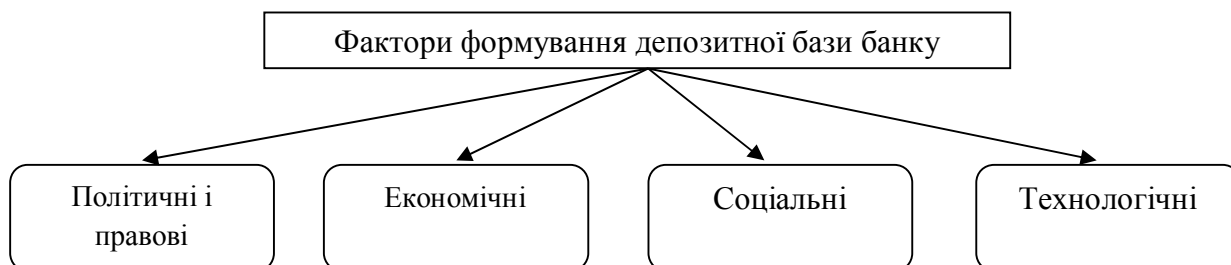

Рис. 1.3. Фактори формування депозитної бази банку

До політичних і правових факторів належать:

- сприятлива політична ситуація в країні;
- параметри грошово-кредитної політики НБУ;
- стабільність законодавчої бази.

Серед економічних і соціальних факторів формування депозитної бази банку виділяють:

- показники економічного розвитку (інфляція, рівень зайнятості, величина доходів, стабільність національної валюти);
- рівень конкуренції за ресурси з боку небанківських фінансових установ та іноземних структур;
- рівень довіри до банківської системи;
- ступінь готовності фізичних і юридичних осіб інвестувати кошти.

Ступінь впровадження в практику банківської діяльності новітніх технологій та продуктів можна згрупувати у технологічні фактори формування депозитної бази.

На сьогодні, перед українськими комерційними банками гостро стоїть проблема розбіжності строків залучення та розміщення ресурсів, тобто не вирішено остаточно завдання забезпечення ліквідності та платоспроможності.

Необхідно підтримувати певне співвідношення між власними і залученими коштами, оскільки надмірна наявність залучених коштів збільшує ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності банку. Переважне формування банківських ресурсів за рахунок власного капіталу призводить до втрати певною групою акціонерів контролю над банком, зниження рівня виплати дивідендів і ринкової вартості акцій [48].

Кризові явища у фінансовій системі України загострили цю проблему ще більше, тому формування і ефективне використання ресурсної бази банків залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

1.2. Класифікація депозитних продуктів комерційних банків

За філософським енциклопедичним словником класифікація – це багатоступеневий, послідовний поділ обсягу поняття з метою систематизації, поглиблення і отримання нових знань щодо членів поділу. Результат класифікації – система взаємопідпорядкованих понять: подільне поняття є родом, а нові поняття (члени поділу) є видами цього роду, видами видів і т. ін. [55].

У юридичному енциклопедичному словнику під класифікацією розуміється система субпідрядних понять (класів об'єктів) тієї чи іншої галузі знань або діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів. Наукова класифікація виражає систему законів, властивих відповідній галузі дійсності [62].

Енциклопедія права щодо класифікації договорів зазначає, що нею є поділ договорів на види за різноманітними підставами [51].

Нині не існує єдиної загальноприйнятої системи класифікації банківських операцій. Різноманітні пропозиції класифікацій банківських операцій обумовлені різницею в критеріях, за якими відбувається та чи інша класифікація. Так, А. Мороз класифікує банківські операції за критерієм відображення окремих банківських операцій у статтях в балансі банку [7].

Залежно від того, в якій частині балансу вони обліковуються, їх поділяють на пасивні та активні. Відповідно до цієї класифікації, пасивні операції – це операції з мобілізації ресурсів комерційного банку; активні – це операції з розміщення мобілізованих банком ресурсів у депозити, кредити, інвестиції, основні засоби й товарно-матеріальні цінності. До активних операцій банку, за цією класифікацією, належать: операції з вкладенням банківських ресурсів у грошові кошти в готівковій і безготівковій формах з метою підтримання ліквідності банків; розрахункові операції, пов'язані з платежами клієнтів; касові операції з прийманням і видаванням готівки; кредитні операції, пов'язані з наданням кредитів різних форм і видів юридичним, фізичним особам, банкам; інвестиційні операції з вкладанням банківських ресурсів у цінні папери (акції, державні та корпоративні облігації) на тривалий строк; фондові операції з купівлі-продажу цінних паперів; валютні операції з купівлі-продажу іноземної валюти на внутрішньому та міжнародному валютному ринках; депозитні операції з розміщення тимчасово вільних ресурсів банку в депозити НБУ та в інших банках; операції з купівлі-продажу банківських металів на внутрішньому та міжнародному валютних ринках; операції з придбання основних засобів, матеріальних та нематеріальних активів.

Крім того, А. Мороз пасивні банківські операції поділяє на види, за видом банківських ресурсів – на операції з формування власних, залучених (депозитних) та позичених (не депозитних) ресурсів.

Пасивні депозитні операції класифікуються:

1) за категорією вкладника: на операції із залучення тимчасово вільних коштів юридичних осіб; операції із залучення тимчасово вільних коштів фізичних осіб; операції із залучення тимчасово вільних коштів банків-кореспондентів; 2) за строком: операції із залученням тимчасово вільних коштів – на рахунки до запитання з метою подальшого використання для поточних розрахунків; операції із залучення тимчасово вільних коштів – на строкові депозитні рахунки для зберігання протягом обумовленого договором періоду.

Пасивні недепозитні операції діляться на: пасивні кредитні операції та пасивні інвестиційні операції.

За цією класифікацією пасивні кредитні операції – це операції банку, пов'язані з отриманням кредитів на міжбанківському ринку. Пасивні інвестиційні операції – це операції комерційного банку, пов'язані з випуском і розміщенням власних незабезпечених боргових зобов'язань.

В свою чергу, О. Петрук також проводить класифікацію банківських операцій за відображенням їх у балансі банку, поділяючи їх на пасивні й активні банківські операції. Пасивні банківські операції – це операції, шляхом здійснення яких банки формують свої ресурси. Активні банківські операції – це операції, шляхом яких банки розміщують наявні ресурси для отримання прибутку і підтримання ліквідності [38].

На відміну від А. Мороза, О. Петрук здійснює додаткову класифікацію активних, а не пасивних банківських операцій. Так, за економічним змістом активні операції він поділяє на: обліково-позикові (кредитні), розрахункові, касові, інвестиційні, фондові й гарантійні.

Разом з цим, М. Агарков зазначає, що брати за критерій під час класифікації банківських операцій баланс і ділити банківські операції на активні й пасивні неправильно. Така класифікація не може бути послідовно витриманою, оскільки існують операції, з погляду балансу, байдужі, що можуть опинитись як на тому, так і на іншому боці балансу [1].

На думку М. Агаркова, доцільно класифікувати банківські правочини відповідно до функцій банку. Банк виконує три основні функції: формування ресурсів; надання кредитів; сприяння платіжному обігу. Кожна із цих функцій здійснюється завдяки відповідним банківським операціям, які можна поділити на три групи. Перша група – пасивні операції, друга – активні операції, третя – операції зі сприяння платежам. Слід звернути увагу, що перші дві групи не збігаються з категоріями, на які розділяються банківські операції, якщо в основу їх класифікації покласти балансовий критерій, хоча назви й однакові. Окрім цього, банки здійснюють операції, які не мають на меті виконання якої-небудь із

цих функцій. Вони утворюють специфічну четверту групу, яка являє собою сукупність операцій, які банки виконують через те, що їх зручно об'єднати в одному підприємстві з операціями перших трьох груп.

До пасивних операцій належать: емісія банківських білетів, усі види вкладних операцій, випуск облігаційних займів.

До активних банківських операцій належать різноманітні операції, які об'єднані в одну групу тим, що банк, здійснюючи їх, забезпечує отримання або можливості отримання клієнтом необхідних йому коштів.

До операцій зі сприяння платежам зараховують операції, завдяки яким банк бере на себе обов'язок з виконання різноманітних платіжних доручень клієнта.

Вивчаючи класифікацію, запропоновану М. Агарковим, слід звертати увагу на те, що автор ототожнює банківські операції й банківські правочини. До четвертої групи за цією класифікацією належать численні операції, які можуть бути об'єднані якимись внутрішніми ознаками. До них, зокрема, належать купівля-продаж за дорученням і за власний рахунок валюти (валютних і грошових цінностей), сприяння розміщенню акцій і облігацій, зберігання цінних паперів та ін.

Г. Шершеневич, класифікуючи банківські операції, поділяє їх на активні та пасивні. Він визначає пасивні операції як ті, в яких банк виступає в ролі боржника, а активні – такі, в яких банк виступає в ролі кредитора [59].

М. Крупка поділяє банківські операції за змістом: на пасивні, активні та комісійно-посередницькі. Вчений визначає пасивні операції як ті, що пов'язані з формуванням ресурсної бази банків. Активні операції – це операції з розміщення ресурсів для одержання доходів. Комісійно-посередницькі – це діяльність банків, пов'язана зі здійсненням за дорученням клієнтів операцій за певну плату [27].

Загострення конкуренції між банками й іншими фінансовими структурами за внески фізичних й юридичних осіб привело до появи величезної розмаїтості депозитів. Складність класифікації депозитних операцій полягає в

тому, що нові види депозитів, часто об'єднують в собі характерні риси і ознаки існуючих раніше видів. Депозитні операції класифікують за критерієм вкладників, валютою, строком користування, формою грошового обігу, економічним змістом та іншими ознаками (табл. 1.1) [24].

Таблиця 1.1

Класифікація банківських депозитів

Ознака класифікації	Види депозитів
За клієнтом	депозити фізичних осіб; депозити юридичних осіб; міжбанківські депозити
За валютою	депозити в національній валюті; депозити в іноземній валюті; мультивалютні депозити
За формою користування	депозити до запитання; строкові депозити; депозитні (ощадні) сертифікати
За строком депозиту	депозити “овернайт”; короткострокові; довгострокові
За рівнем стабільності	найбільш стабільні; стабільні; нестабільні
За методом нарахування процентів	депозити із фіксованою процентною ставкою; депозити із плаваючою процентною ставкою; депозити, за якими нараховуються “прості” проценти; депозити, за якими нараховуються “складні” проценти
За термінами нарахування процентів	депозити із щомісячним нарахуванням процентів; депозити із щоквартальним нарахуванням процентів; депозити із щорічним нарахуванням процентів; “авансові депозити”
За можливістю поповнення	з правом поповнення; без права поповнення.
За розміром депозиту	великі; середні; малі
За формою депозиту	грошові; металеві
За призначенням депозиту	будівельні депозити; інвестиційні депозити; депозити за трастовими операціями; різдвяні депозити; відпускні депозити; пенсійне депозити; депозити, присвячені життєвим подіям; депозити на дітей; інші депозити

При класифікації депозитів, як правило, беруть до уваги наступні ознаки: строк депозиту до вилучення; категорію вкладника. З точки зору вилучення депозити поділяють на: депозити до запитання; строкові депозити.

Класифікація банківських операцій має важливе практичне та теоретичне значення. Визначення завдяки класифікації (характерних) виключно банківських операцій – важливий критерій, що лежить в основі визначення

поняття банку. Класифікація банківських операцій сприяє розумінню діяльності банківських установ.

Класифікація банківських операцій дає змогу визначити особливості правового режиму здійснення банківських операцій, особливостей правового статусу банку та його відмінностей від інших фінансових установ, оскільки саме здійснення в сукупності певних видів операцій і дає можливість назвати певну установу банком.

Нині банківські установи здійснюють велику кількість різноманітних банківських операцій. Їх класифікацію можна здійснити за різними критеріями. Усе це і обумовлює відсутність єдиного підходу до класифікації банківських операцій.

1.3. Організація процесу управління депозитними ресурсами банківських установ

У структурі ресурсів банків за останні роки склалися такі тенденції. По-перше, у докризовий період спостерігалася тенденція до збільшення залишків на рахунках фізичних осіб. Це відбувалося завдяки росту доходів населення, позитивним зрушенням в ощадній поведінці домашніх господарств, а також певному збільшенню довіри населення до банківської системи. Вклади населення почали відігравати вагомий роль у формуванні ресурсної бази банків.

По-друге, закріпилася тенденція до збільшення коштів юридичних осіб у структурі ресурсів банку, що також позитивно впливало на ресурсну базу банку. Одночасно помітно зростала динаміка випущених банком боргових зобов'язань.

Незважаючи на закріплення у докризовий період позитивних тенденцій в динаміці та структурі ресурсів банків, невирішені проблеми не втратили своєї актуальності. До них в першу чергу належать низький рівень ресурсної бази і перевага коротких пасивів. Це може призвести банківський сектор до ризику втрати ліквідності, підвищення кредитного та ринкового ризиків. В результаті

цього банки мають обмежені можливості щодо кредитування фінансового сектора економіки і населення, забезпечення достатнього рівня довіри клієнтів і вкладників [56,119].

Головними узагальненими характеристиками депозитів є: терміни до моменту їх вилучення, види й форми їх оплати, категорія вкладника. Розвиток та диверсифікація послуг з обслуговування цих вкладів є пріоритетним завданням сучасної банківської установи. Ресурси, залучені у строкові депозити, залишаються в розпорядженні банку в межах чітко обумовленого часового інтервалу, а тому можуть використовуватися для фінансування триваліших за терміном, а отже, і більш дохідних активних операцій [13].

Відповідно, і плата за залишками на строкових депозитах значно більша порівняно із вкладами до запитання і прямо залежить від розміру та терміну зберігання грошей на цих вкладах. У сучасній практиці більшість банківських установ надає можливість клієнтам знімати в разі необхідності кошти зі строкових депозитів до закінчення відповідного терміну дії депозитного договору (за винятком форс-мажорних обставин). Це є вагомим чинником підвищення привабливості саме цього виду банківських депозитних операцій, хоча розмір відсоткової плати в разі дострокового зняття коштів або закриття рахунку взагалі значно зменшується.

Визначальними чинниками при встановленні плати за терміновими депозитами є розмір вкладу і термін, на який вносять грошові кошти. Що більші сума та термін користування вкладом, то, відповідно, вищою буде ставка відсотка.

Таким чином, сутність депозитних операцій досить проста, керованих параметрів не так багато (переважно це відсоткова оплата, терміни й форми залучення). Але в умовах конкурентної боротьби на ринку залучених ресурсів необхідно постійно піклуватися як про кількісне, так і про якісне поліпшення депозитів, наприклад, упроваджуючи нові депозитні послуги й оперативно варіюючи підходи до ціноутворення.

Важливим чинником зміцнення ресурсної бази кредитування є оптимізація джерел формування залучених ресурсів. Банк повинен сформувати найефективнішу комбінацію джерел коштів для створення своєї ресурсної бази.

Переважає більшість ресурсів банківських установ утворюється шляхом залучення коштів. Така структура джерел утворення ресурсів відповідає умовам ринкових відносин. Найдешевшим джерелом залучення коштів до банківських установ є залишки коштів на розрахункових та поточних рахунках клієнтів.

З посиленням тенденції до економічного спаду в нашій державі питання ефективного виконання банками покладених на них у ринковій економіці функцій стає все актуальнішим. Особливої ваги воно набуває в умовах активізації конкурентних відносин на українському банківському ринку.

У цих умовах банкам доводиться приймати чимало управлінських рішень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності послуг банку і, водночас, на недопущення зниження рівня прибутку. Адже в боротьбі за певний сегмент банківського ринку існує багато «підводних течій».

Управління залученими ресурсами банківської установи – складний і багатогранний процес, сутність якого полягає в пошуку та реалізації на практиці найефективніших рішень щодо формування, розподілу й використання фінансових ресурсів. Тобто управління ресурсами банку взаємозалежно з проведенням його активних та пасивних операцій.

У сучасній практиці управління пасивами набули поширення такі підходи:

– управління резервною позицією, яке передбачає врахування обсягів уведених у банківських установах позичкових обмежень як резерви другої черги. Однак таке управління пов'язане з ризиком або щодо підвищенням цін на ресурси, або з можливістю не отримати потрібний обсяг ресурсів;

– управління позичковою позицією, яке враховує обсяги звільнених коштів із позичкових вкладень [57].

Проте, незважаючи на таку розмаїтість підходів до управління активами та пасивами банку, слід зазначити, що жоден з них повною мірою не дає оптимального вирішення завдання остаточного збалансування залучених

ресурсів і внесків за термінами і сумами. Це пов'язано з тим, що всі розглянуті підходи, як правило, орієнтовані на середній, а не граничний рівень ліквідності. При цьому, як правило, розглядаються фактичні фінансові ресурси банку, а не його ресурсний потенціал. Іншими словами, динамічне завдання, яким за своєю суттю є управління ресурсним потенціалом банку, розв'язувалось як статичне в переломленні до фіксованих проміжків часу.

Однак правильним був би розгляд стратегічного підходу щодо управління ресурсним потенціалом банківської установи, який враховує фактор часу в явному вигляді. Під депозитним портфелем варто розуміти сукупність депозитів, залучених банком. Формування депозитного портфеля слід розглядати як безперервний циклічний процес, що складається з наступних основних етапів:

- аналіз (дослідження "поведінки" коштів на рахунках клієнтів);
- планування (орієнтація на залучення певних клієнтів, груп клієнтів і види депозитів);
- робота по залученню клієнтів (впровадження нових продуктів, гнучка тарифна політика і індивідуальна робота з клієнтами);
- контроль.

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці банківської справи депозитний портфель є важливою складовою ресурсної бази комерційного банку. Від ефективності управління депозитним портфелем багато в чому залежать найважливіші показники діяльності кредитної організації – рентабельність і ліквідність.

Безпосередній вплив на рентабельність комерційного банку надає рівень процентної маржі. Верхня межа коридору відсоткової маржі залежить від дохідності активних операцій, яка може знижуватися під впливом багатьох факторів, у тому числі проведеної Національним банком грошово-кредитної політики.

У свою чергу, структура депозитного портфеля, з одного боку, впливає на нижню межу процентної маржі за рахунок різної вартості окремих видів

залучаються банком депозитних ресурсів. З іншого боку, стабільність депозитної бази впливає на верхню межу процентної маржі за рахунок впливу на обсяг і прибутковість активних операцій.

Для економік розвинених країн характерне переважання довгострокових вкладень, тому як перед зарубіжними, так як і перед російськими комерційними банками досить гостро стоїть проблема невідповідності строків залучення та розміщення фінансових ресурсів, тобто завдання забезпечення ліквідності і платоспроможності.

Крім фактора невідповідності строків активних і пасивних операцій, на ліквідність комерційного банку, особливо миттєву і поточну, впливає і інший важливий чинник - стабільність ресурсної бази.

Збільшення рентабельності, підтримка ліквідності – актуальні завдання, яким приділяють особливу увагу як зарубіжні, так і російські комерційні банки. Вирішення даних проблем присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних авторів, але основна увага в них приділяється управлінню активними операціями.

Незважаючи на те, що ці операції розглядаються в сукупності з пасивними, недостатньо уваги, на наш погляд, приділяється управлінню важливою складовою ресурсної бази комерційного банку – депозитним портфелем.

Існуючі підходи до його формування, застосовувані методи і інструменти не забезпечують значного підвищення стійкості депозитів, не дають відповіді на низку актуальних питань, що постають перед комерційними банками при управлінні депозитними ресурсами, а тому вимагають подальшої опрацювання і вдосконалення.

На наш погляд, система управління депозитним портфелем банку повинна включати наступні основні етапи:

1. Види ризиків, пов'язані з депозитними операціями банку.

– ризик незбалансованої ліквідності виявляється в процесі масового вилучення вкладів клієнтами банку (включаючи масовий дострокове

відкликання коштів з термінових і ощадних вкладів), що може мати серйозні наслідки для банку аж до його банкрутства;

– ризик втраченої вигоди при неможливості для банку в силу різних причин об'єктивного і суб'єктивного характеру (наприклад, складної економічної ситуації на ринку, несприятливої кон'юнктури, конкуренції, відсутності партнерських зв'язків з іншими банками, відсутності позитивного іміджу та т.д.) залучити необхідні суми коштів у депозити для забезпечення його активних операцій (фактично є проявом ризику ліквідності);

– процентний ризик виникає у зв'язку з несприятливо складається ситуацією на ринку депозитів (подорожчання залучення ресурсів для банку);

– ризик трансформації, що виявляється також у вигляді ризику ліквідності та процентного ризику (докладніше див нижче) та інші.

2. Вимоги до інформаційної бази банку:

– побудова динамічних рядів окремих видів депозитних ресурсів;

– класифікація ресурсів за сумами, термінами, групам клієнтів;

– визначення розміру стабільною частини по кожному виду депозитів;

– облік номінальної та реальної ціни депозитних ресурсів (з урахуванням поправки на податки, норми обов'язкових резервів і т.д.);

– визначення середньозваженої ціни по групах депозитів та інші.

Визначивши найважливіші ризики по пасивних операціях і спираючись на повноцінну інформаційну базу, депозитна політика банку повинна визначати методи, способи, прийоми управління ризиками пасивних операцій.

Комерційні банки повинні використовувати різні методи оцінки ризиків по депозитних операціях, які дозволять уловлювати коливання загальної суми ресурсів протягом визначеного банком періоду (наприклад, року), а також по групам клієнтів. З цією метою доцільно використовувати кількісні показники, визначаючи зміну абсолютної суми ресурсів в динаміці.

3. Кількісну оцінку ресурсів банку слід доповнити даними структурного аналізу, використовувати систему фінансових коефіцієнтів, в тому числі нормативи Національного банку; провести оцінку стабільності депозитів,

використовувати факторний аналіз грошових потоків; розробити необхідне програмне забезпечення для проведення комплексної оцінки ризиків по депозитних операціях.

На сучасному етапі економічного розвитку найважливішими методами оцінки ризиків по депозитних операціях банків ми вважаємо структурний аналіз, використання системи фінансових коефіцієнтів і балансування активів і пасивів для підтримання ліквідності та рентабельності банку.

4. Методи страхування ризику по депозитних операціях банку повинні включати: обов'язкове страхування (централізовані обов'язкові фонди страхування депозитів, фонди та резерви банку, включаючи капітал банку); добровільне страхування клієнтами вкладів; змішане страхування (використання двох вищеназваних методів одночасно).

5. Ретроспективний аналіз ризиків, пов'язаних з депозитними операціями, слід проводити використовуючи аналіз грошових потоків (на базі ведення позиції ліквідності, управління платіжним балансом банку або коррахунком і т.п.).

Однак основною метою роботи з аналізу грошових потоків є не тільки і не стільки аналіз даних за попередній період, скільки екстраполяція, прогнозування стану коштів на рахунках клієнтів і самого банку в майбутньому.

Формуючи власну політику сьогодні, вітчизняні банки повинні спиратися на знання, досвід, які існують у світі. Досвід країн із розвиненою ринковою системою підтверджує, що важливою складовою всієї банківської політики виступає політика формування ресурсної бази. Залучення ресурсів для комерційного банку є основою його діяльності, пріоритетним завданням, яке історично відіграє первину і визначальну роль відносно його активних операцій і без вирішення якого банк не зможе існувати [20].

Важливий чинник зростання обсягів депозитного ринку в Україні – це зростання грошових доходів юридичних та фізичних осіб, що за умови відсутності фінансового ринку як альтернативи інвестування визначає

депозитні вклади як головне джерело портфеля активів. За цих умов особлива увага приділяється фінансовим аспектам діяльності банку. Забезпечення фінансової стабільності комерційного банку в сучасних умовах базується на використанні механізму банківського менеджменту, складовою якого є депозитна політика комерційного банку. Відповідно, ефективність управління та функціонування комерційного банку значною мірою визначається ефективністю реалізації депозитної політики [21].

Як показує досвід країн з розвинутою ринковою системою, головна функція комерційних банків полягає у сприянні мобілізації заощаджень суб'єктів господарювання, спрямуванні їх у напрямі найефективнішого використання, опосередковано збільшуючи загальну масу інвестицій та потенціал економічного зростання. Необхідними умовами для створення ефективної банківської системи в Україні є можливість та практичне здійснення переливу фінансових коштів між суб'єктами господарювання, надання споживачам свободи вибору між різними об'єктами розміщення тимчасово вільних грошових коштів, а також надання рівних прав усім, хто пред'являє попит на кредитні ресурси.

Низький рівень власного капіталу українських комерційних банків посилює значення залучених через депозитні рахунки коштів при формуванні ресурсної бази банківських інститутів, та визначає необхідність реалізації ефективної депозитної політики в системі банківського менеджменту. Депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої на макрорівні (табл. 1.2) [11].

Таблиця 1.2

Типи депозитної політики

Тип	Характеристика	Мета
Консервативна політика або політика сильного державного регулювання депозитних установ	Вона здійснюється за сильної інфляції, або стагфляції, коли зростання рівня цін супроводжується значним спадом обсягів сукупного виробництва	Основна її мета – посилення депозитної дисципліни та обмеження грошово-кредитних установ, які мають право відкривати поточні безстрокові рахунки (чекові вклади)
Ліберальна депозитна політика	Передбачає послаблення депозитної дисципліни та значне збільшення грошово-кредитних установ, які мають право відкривати поточні безстрокові рахунки. Ліберальна політика особливо ефективна за незначного рівня інфляції.	Здійснюється з тим, щоб збільшити кількість депозитних, кредитних грошей у національній економічній системі, таким чином стимулювати підвищення економічної активності й вихід економіки з фази кризи

Зростання конкуренції на депозитному ринку за умови одночасного зниження відсоткової ставки визначає необхідність для банківських інститутів запровадження якісно нових депозитних інструментів, використання яких забезпечує клієнтам банку можливість їх реалізації як фінансових активів при здійсненні кредитних операцій. У подальшому це стане передумовою для використання депозитних інструментів на фондовому ринку.

Враховуючи, що Україна визначила для себе євро інтеграційний курс, вітчизняний фінансовий ринок у майбутньому чекають значні зміни, які виявлятимуться, перш за все, у присутності закордонних фінансових установ. Це змушує українські фінансові компанії вступати у жорстку конкурентну боротьбу. Виграти її можна буде тільки завдяки: створенню достатньої наукової бази, що необхідна для розробки і проведення депозитної політики; підготовці наукових кадрів, що здатні впроваджувати власні наукові розробки з врахуванням особливостей розвитку економіки України; створення центрів, які зможуть координувати в масштабах держави роботу, пов'язану з формуванням ресурсного потенціалу; наявності надійної системи комунікації банків з громадськістю; підвищенню рівня фінансових знань у населення, змістовного

рівня спеціальних і науково-популярних публікацій; формування навичок зваженого і відповідального підходу політиків до проголошення різного роду заяв, що стосуються депозитної політики банків.

Розгортання світової валютно-фінансової кризи поставило банківську систему України у складні умови. Обмежений доступ до зовнішніх джерел та девальвація гривні, погіршення фінансового стану позичальників, незбалансованість державних фінансів і політична нестабільність негативно позначилися на фінансовій стійкості банків.

Особливого значення на сьогодні в нашій державі набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, що вимагає кардинальних якісних перетворень у банківській сфері, а відповідно, реалізація адекватної депозитної політики комерційними банками.

Перехід від адміністративних систем і методів управління до економічних посилює роль конкуренції та зумовлює необхідність врахування потреб клієнтів, розробки і реалізації ефективної депозитної і кредитної політики/

Сьогоднішні позиції української банківської практики проведення депозитних операцій досить слабкі, тож вони потребують багатьох змін, пов'язаних з надмірною централізацією управління процесами формування і використання позикового фонду. Із ходом глобалізації вітчизняні банки все більше мобілізували ресурси за рахунок запозичень на міжнародних ринках капіталів у формі кредитів та іноземних інвестицій. Значними імпульсами характеризується і внутрішній міжбанківський ринок. Мобілізація запозичених ресурсів досить вигідна, тому що цей вид ресурсів вирізняється низькою вартістю та високим рівнем доступності для більшості банків.

Нині, коли міжнародні банки знизили обсяги кредитування вітчизняних банків, а також, зважаючи на недостатність ресурсів на внутрішньому банківському ринку, посилюється значення депозитних ресурсів, які банк повинен залучити шляхом проведення депозитних операцій. Боротьба за залучення коштів фізичних та юридичних осіб посилилася. Саме тому виникає

необхідність у чітко продуманій організації депозитної політики, яка стає основою забезпечення діяльності банків.

Депозитна політика комерційного банку – це стратегія і тактика банку щодо залучення грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективнішої комбінації їх джерел [34, 166].

Так, стратегічне управління депозитними коштами в банківській установі полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку та вдосконалення банківської діяльності в процесі залучення й акумулювання ресурсів, розвитку депозитних операцій і підвищенні їхньої ефективності.

Визначення пріоритетних напрямків розвитку та удосконалення банківської діяльності в процесі залучення й акумулювання ресурсів, розвитку депозитних операцій та підвищенні їх ефективності – основна мета депозитної політики.

Треба розрізняти роль депозитної політики як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремо взятого комерційного банку. На макроекономічному рівні депозитна політика має важливе значення для формування позичкового фонду. На мікроекономічному рівні – рівні конкретного банку – роль депозитної політики виявляється у забезпеченні стабільності та стійкості банку, його рентабельності, ліквідності і надійності, а також адекватності його діяльності потребам клієнтів.

Депозитна політика комерційного банку як надбудовна категорія ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами (у тому числі й із населенням) і націлена на їх вдосконалення та розвиток.

Висновки до розділу 1

Для ефективного функціонування банківської системи необхідним є виконання її основної функції, а саме забезпечувати розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання грошових нагромаджень, доходів та збережень юридичних і фізичних осіб. Банки перетворюють їх у позичковий капітал, тобто

в грошовий капітал, який переважно надається в позику власникам на умовах повернення за оплату у вигляді процентів. Депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої. Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість банку.

Залучення ресурсів для банку є основою його діяльності, пріоритетним завданням, яке історично відіграє первинну і визначальну роль відносно його активних операцій. Вкладні кошти є найбільш вагомою частиною ресурсної бази банків, яка в кілька разів перевищує його власні кошти. Частка залучених коштів в різних банках коливається від 75 % і вище. Одним із пріоритетних напрямів стратегії розвитку діяльності банків та вітчизняної економіки в цілому на сучасному етапі є підтримка ресурсної бази банків на достатньому для їх ефективного функціонування рівні. При цьому дуже важливим залишається питання залучення оптимального обсягу депозитних ресурсів на оптимальний строк. Саме ці факти дають змогу стверджувати, що дослідження та вдосконалення депозитної політики банків є безумовно актуальними на сучасному етапі економічного розвитку.

Сучасна банківська практика характеризується великим розмаїттям вкладів, депозитів і депозитних рахунків. Це пояснюється прагненням банків в умовах сегментованого висококонкурентного ринку найповніше задовольнити попит різних груп клієнтів на банківські послуги і залучити їх заощадження та вільні грошові капітали на банківські рахунки.

Здійснюючи депозитні операції, комерційним банкам доцільно дотримуватися наступних принципів: депозитні операції організуються таким чином, щоб сприяти отриманню банком прибутку чи створювати умови для отримання прибутку в майбутньому; в процесі організації депозитних операцій варто прагнути урізноманітнення суб'єктів депозитних операцій та поєднання різних форм депозитів; при здійсненні депозитних операцій слід забезпечувати взаємозв'язок та взаємоузгодженість між цими операціями й операціями по видачі позик за термінами й сумами депозитів та кредитних вкладень; повинна

проводитися гнучка депозитна політика з метою підтримання оперативної ліквідності балансу комерційного банку; організовуючи депозитні операції банківська установа повинна прагнути того, щоб резерви вільних (не залучених в активні операції) коштів на депозитних рахунках були мінімальними; необхідно приймати дієві заходи щодо розвитку банківських послуг та підвищення якості і культури обслуговування, що сприятимуть залученню депозитів.

РОЗДІЛ 2

ДЕПОЗИТНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВСЬКИЙ УСТАНОВ УКРАЇНИ

2.1. Макроекономічні умови функціонування вітчизняного ринку депозитних послуг банків

Світова практика свідчить про те, що обсяги й структура ресурсів банків та напрямки їх використання, особливо для країн з перехідною економікою, багато в чому залежать від економічної політики держави взагалі та грошово-кредитної політики центрального банку зокрема.

Визначення пріоритетності інструментів грошово-кредитної політики залежить від наявності умов для їх застосування та завдань, які вирішує центральний банк на тому чи іншому етапі розвитку країни.

На етапі сегментації ринку банківських послуг 2000 – 2005 рр. у вітчизняній банківській системі налагоджувалися взаємозв'язки між окремими банківськими інститутами, які, в свою чергу, забезпечувалися відповідною політикою комерційних банків. Зокрема, існує тісний взаємозв'язок між розвитком депозитного ринку та процесами стабілізації грошової одиниці, грошово-кредитного ринку, зростанням грошових доходів населення та соціально-економічним зростанням загалом. Так, монетарна база протягом 2003 р. зросла на 30,1 %, грошова маса – на 46,5 %. Рівень монетизації підвищився з 24,45 до 30,27 %. Він поглинув близько 62 % приросту грошової маси, ще приблизно 21 % припадав на приріст реального ВВП, решта – на зростання цін. Інфляція за 2003 р. склала 8,2 %.

Інфляційне прискорення мало переважно немонетарний характер, а реальний ефективний обмінний курс девальював більше ніж на 10 %, що позитивно вплинуло на цінову конкурентоспроможність національних виробників.

Відбулись кількісні та якісні зрушення у структурі грошової маси. Зокрема, питома вага готівки у загальному її обсязі скоротилась з 34,8 %

на початку 2004 р. до 33,5 % за станом на 1 серпня 2004 р. Саме ці процеси склали матеріальні передумови посилення ролі депозитного ринку в фінансовій діяльності комерційних банків на депозитному ринку на той час і визначили необхідність розробки ефективної депозитної політики, що є актуальним до сьогодні. [31, 41].

Негативний вплив на розвиток ринку депозитів має фінансова криза, яка розпочалася у 2008 році. В умовах кризи головним «внутрішнім» джерелом ресурсів для вітчизняних фінансових установ традиційно є депозити. Причому, на відміну від локальних облігацій, через депозити банки можуть залучати не тільки гривню, але й іноземну валюту. Зростання обсягів валютних депозитів дозволить українським банкам хоч частково, але все таки компенсувати недолік іноземної валюти. А отже, підвищений попит на депозити спричинить за собою їх подорожчання.

Поступове поглиблення процесів глобалізації та збільшення проникнення іноземного банківського капіталу приводить до розширення інтеграції України з світовою спільнотою, а відповідно, і підвищення рівня залежності української економіки від змін та впливу зовнішнього середовища.

Вітчизняний банківський сектор вважається найбільш інвестиційно привабливим, враховуючи значний потенціал розвитку саме депозитного ринку та ринку роздрібного кредитування, оскільки в більшості європейських країн від 70 до 90 % ринків уже освоєні.

Наслідки глобалізації для банківського сектора України не є однозначними. З одного боку, вони позитивно впливають на прагнення вітчизняних банків підвищити свою конкурентоспроможність, рівень інформаційного та комп'ютерного забезпечення роботи банків, уніфікацію банківських стандартів, залучення іноземних інвестицій та розширення ресурсної бази банків, зниження рівня вартості банківських послуг та запозичення іноземного досвіду їх надання.

З іншого боку, глобалізація – це явище, вигідне розвиненим державам, а не країнам із перехідною економікою. Адже глобалізація банківського сектора, що

супроводжується утворенням транскордонного капіталу, транснаціональних банків і розгалуженою мережею офшорних юрисдикцій, суттєво підвищує ризик фінансових криз та полегшує поширення негативних явищ у світі [30, 137].

Національний банк України, як і центральні банки інших країн, постійно здійснює контроль за функціонуванням вітчизняної банківської системи, в тому числі регулює діяльність банків з іноземним капіталом через використання різноманітних обмежень та чіткої регламентації їх діяльності (починаючи зі стадії створення та протягом усього подальшого періоду їх діяльності на території України).

На сьогодні в Україні поряд із вітчизняними банківськими установами діють іноземні банки як зі 100-відсотковим іноземним капіталом (АТ «Ерсте Банк», ПАТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «Кредитпромбанк», ПАТ «Сітібанк» тощо), так і з часткою іноземного капіталу у статутному капіталі (АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Укрбудінвестбанк», ПАТ «БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА», ПАТ «БАНК ФОРУМ», ПАТ «Західкомбанк» та інші). Отже, питома вага іноземного капіталу на вітчизняному банківському ринку вимірюється часткою банків з іноземним капіталом у загальній кількості банків в Україні.

Разом з цим, загальна кількість банків, що мають ліценцію НБУ на здійснення банківських операцій на початок 2012 року, порівняно з 2010 роком скоротилася на 6 установ, або на 3,3 %. Попри це, відбувається зростання банківських установ зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Зокрема, станом на 01.09.2012 року порівняно з 01.01.2010 роком їх кількість зросла на 27,8 %. З цього можна зробити висновок, що банківську систему України не оминають процеси фінансової глобалізації, а навпаки – наша держава бере в ній активну участь, про що свідчить загальне зростання частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків (з початку 2012 року порівняно з початком 2010 року дана частка зросла на 6,1 %).

Отже, більшість систем утворюючих банків у вітчизняній банківській системі перебувають під контролем іноземних інвесторів, що, поряд зі значною кількістю операторів українського ринку банківських послуг, зумовлює посилення боротьби за клієнта.

Діяльність іноземних банків на території України не завжди збігається з цілями загальнонаціонального соціально-економічного розвитку. Адже різке зниження рівня вітчизняного капіталу у банківській сфері може призвести до відставання деяких галузей економіки через позбавлення можливості кредитування [19, 68].

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) оцінював різні аспекти розвитку банківської системи 144 країн світу за семибальною шкалою. Зокрема, за даними ВЕФ, Україна посідає 113 місце в світі за наявністю різноманітних фінансових послуг з оцінкою 3,8, що нижча від середньосвітової на 0,8. Натомість, найбільш широка мережа банківських послуг спостерігається у Швейцарії (6,5), Південній Африці (6,4) та Об'єднаному Королівстві (6,4). Румунія, яка не так і давно ввійшла до складу Європейського Союзу, отримала такий самий бал, як і Україна [54, 158].

За ціновою доступністю фінансових послуг у загальносвітовому рейтингу Україна обіймає 111 позицію з оцінкою 3,5, тобто менший за середньосвітовий на 0,7. А за легкістю отримання кредиту наша держава посіла 107 сходинку з коефіцієнтом 2,3, що менше за середньосвітовий показник на 0,6. За рівнем стійкості та надійності банків Україна у загальносвітовому рейтингу перебуває на 142 місці, випереджаючи лише Алжир та Ірландію

Отже, в Україні ще немає достатньо конкурентних переваг, щоб виходити на міжнародний фінансовий ринок. Саме тому вітчизняним банківським установам необхідно підвищувати свою конкурентоспроможність шляхом розширення асортименту послуг, що надаються, покращення якості обслуговування клієнтів, здешевлення цін на аналогічні послуги, що надаються банками-конкурентами, які перебувають у власності іноземних інвесторів, проведення маркетингових досліджень з метою кращого вивчення ринку та

потреб потенційних клієнтів, а також для встановлення більш тісних контактів з громадськістю.

Нерозвиненість фондового ринку в Україні обмежує можливості НБУ ефективно використовувати операції на відкритому ринку, а також облікову ставку для регулювання обсягів і структури банківських ресурсів, сформованих із депозитних і недепозитних джерел. Цим пояснюється той факт, що у 2011–2012 рр. Національний банк України досить активно використовував резервні вимоги до банків для регулювання їх зобов'язань: менш як за півтора останніх років НБУ п'ять разів міняв вимоги до обов'язкового резервування залучених банками ресурсів. Вони передбачали зміни:

1) порядку й суми обов'язкових резервів банків, що підлягають зберіганню на окремому рахунку в НБУ, й суми, яку банки повинні мати щодня на початок операційного дня на кореспондентському рахунку в НБУ;

2) об'єкта обов'язкового резервування;

3) рівня диференціації нормативів обов'язкового резервування залучених банками ресурсів.

Політика обов'язкового резервування залучених банками ресурсів у зазначений період була спрямована на стимулювання банків залучати ресурси:

- по-перше, переважно в національній валюті, оскільки обов'язковому резервуванню підлягають тільки кошти, залучені в іноземній валюті;
- по-друге, у пріоритетній для національної економіки іноземній валюті.

Так, за коштами банків, залученими у російських рублях з 31.03.2012 встановлений нульовий норматив резервування коштів, залучених на довгостроковій основі від банків-нерезидентів і фінансових установ у російських рублях. Такий регулятивний захід спрямований на стимулювання практики розрахунків між НАК «Нафтогаз України» та ВАТ «Газпром» за імпортований природний газ у російських рублях і подальшу оптимізацію управління золотовалютними резервами з метою підтримки економічної політики Уряду;

– по-третє, на більш тривалій строк. Так, з 01.07.2011 передбачені норми резервування окремо за короткостроковими і довгостроковими коштами в іноземній валюті юридичних і фізичних осіб, рівень яких в подальшому неодноразово збільшувався. З моменту їх введення і дотепер норматив резервування короткострокових депозитів в іноземній валюті цієї категорії клієнтів банків за короткостроковими депозитами перевищував норматив резервування довгострокових депозитів у 3 рази і становить наразі відповідно 9 і 3 %, тоді як норма резервування коштів до запитання – 10 %.

Вплив цих змін у політиці обов'язкового резервування позитивно позначився на валютній структурі депозитів юридичних осіб 2-ї, 3-ї і 4-ї груп банків, тоді як у банків 1-ї групи частка депозитів в іноземній валюті в депозитному портфелі клієнтів, навпаки, збільшилася з 73 % на 01.01.2011 до 77,1 % на 01.07.2012, а у портфелі депозитів фізичних осіб зменшилася тільки у банків 2-ї групи, а в банках 1-ї, 3-ї і 4-ї груп вона зросла. Це свідчить про те, що дієвість резервних вимог на валютну структуру банків є менш значною ніж інших чинників, що визначають привабливість вкладів в іноземних валютах, серед яких суттєве значення має очікувана девальвація гривні.

Проте заподіяні заходи щодо підвищення стабільності ресурсної бази банків дали більш помітний ефект. Впродовж 2011 р. і перших 9 місяців 2012 р. виявилася чітка тенденція до зростання частки строкових депозитів. За цей період вона збільшилася з 63,1 до 66,4 %. Встановлено, що частка строкових депозитів більшою мірою зросла в депозитному портфелі юридичних осіб, ніж фізичних осіб.

Зовнішні умови функціонування економіки України в 2012 році були несприятливими. За домінування рецесивних тенденцій у світовій економіці знижувалися попит і ціни на традиційну українську експортну продукцію. Це відповідним чином відобразалося на показниках економічного розвитку України.

Збільшення реального ВВП у 2012 році становило 0,2 % порівняно з 5,2 % у 2011 році. Незважаючи на це, Національний банк України у 2012 році

забезпечив стабільність грошової одиниці України. Зокрема, у цей період в Україні підтримувалося низькоінфляційне середовище – за 2012 рік приріст індексу споживчих цін становив «мінус» 0,2 % (порівняно з 4,6 % у 2011 році), а приріст базового індексу споживчих цін – 0,8 % (6,9 %) [32].

Підтримці цінової стабільності сприяло збереження прогнозованої динаміки валютного ринку. Обмінний курс гривні за безготівковими операціями у 2012 році знизився на 0,29 % – до 8,052 грн./дол. США. На готівковому сегменті валютного ринку гривня за операціями з продажу доларів США за цей період знецінилася на 0,28% – до 8,088 грн./дол. США, а також у 2012 році в Україні підтримувалося низькоінфляційне середовище – приріст індексу споживчих цін за цей період становив «мінус» 0,2 %.

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків протягом 2012 року зменшилася з 41,9 до 39,5 %. Зазначимо, що банки з іноземним капіталом продовжують згортати діяльність на роздрібному ринку та переорієнтовуються на корпоративний сегмент. А окремі банки у зв'язку з нерентабельністю діяльності продовжують процес виходу з українського банківського ринку.

Залишки коштів фізичних осіб на рахунках у банках України протягом 2012 року збільшилися на 19,1%. Зростання обсягів залучених банками коштів від фізичних осіб поряд зі збільшенням частки строкових коштів в зобов'язаннях зумовлено високими відсотковими ставками. З одного боку, даний факт говорить про поступове відновлення довіри населення до банків, з іншого – ресурс, залучений від фізичних осіб, є дорогим і на фоні відсутності активного кредитування, скорочує чистий процентний дохід банків. До сіль високою залишалась частка коштів на вимогу (33,2%) та депозитів на термін до 1-го року (32,0%) [3]. Переважання короткострокових депозитів, разом з можливістю дострокового зняття вкладних коштів, робить ресурсну базу, яка сформована за рахунок залучених коштів є ситуацією доволі нестабільною, що стримує видачу банками довгострокових кредитів для розвитку економіки.

Таким чином, відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики на 2013 рік (схвалені рішенням Ради Національного банку України 05.09.2012

№ 16) головним критерієм успішності проведення грошово-кредитної політики є підтримання в середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін. Річний показник приросту індексу споживчих цін у 2013 – 2014 роках має стабілізуватися в діапазоні 4 – 6 %, а починаючи з 2015 року, – утримуватися в межах 3 – 5 %.

Основні завдання грошово-кредитної політики на 2013 рік передбачають необхідність утримання приросту індексу споживчих цін у межах 4,8 – 6,1 %. Монетарні чинники впливу на стабільність грошової одиниці контролюватимуться через регулювання обсягу монетарної бази, яка розглядатиметься як операційний орієнтир грошово-кредитної політики.

Основними засадами грошово-кредитної політики передбачено, що за реалізації першого сценарію макроекономічного прогнозу Уряду України приріст обсягу монетарної бази у 2013 році може становити до 8 %. У разі розвитку макроекономічної ситуації за другим сценарієм є підстави прогнозувати, що приріст обсягу монетарної бази становитиме до 6 %.

Водночас, менеджменту банківських установ необхідно пам'ятати, що залучення грошових ресурсів та їх подальше розміщення є основними формами діяльності комерційного банку.

У сучасних умовах проблема формування ресурсів має для банків першочергове значення. Це викликано тим, що з переходом до ринкової моделі економіки, ліквідацією монополії держави на банківську справу, побудовою дворівневої банківської системи характер банківських ресурсів зазнає істотні змін. Така ситуація відбувається тому, що:

- по-перше, значно збузився загальнодержавному ний фонд банківських ресурсів, а сфера його функціонування зосереджена в першій ланці банківської системи – Національному банку;

- по-друге, формування підприємств і організацій з різними формами власності означає виникнення нових власників тимчасово вільних грошових коштів, що самостійно визначають місце і спосіб їх зберігання, а це сприяє

створенню ринку кредитних ресурсів який органічно входить в систему грошових відносин.

Депозитні операції мають велике значення для забезпечення нормальної діяльності комерційних банків, на їх основі формується основна частина банківських ресурсів, виступаючи джерелом для проведення активних операцій. В умовах, коли існує конкуренція між банком за вкладника, кожен банк повинен розробляти і проводити ефективну депозитну політику.

2.2. Аналіз ресурсного забезпечення банківських установ та оцінка динаміки депозитних ставок в умовах розвитку банківської системи України

Банки залучають клієнтські кошти юридичних, фізичних осіб, інших банків шляхом їх розміщення на депозитних і поточних рахунках. Ведення та обслуговування рахунків дозволяє банкам розпоряджатися тимчасово незатребуваними залишками коштів, що визначає можливість формування банківських ресурсів із залучених клієнтських коштів. Залучаючи засоби з дуже різними параметрами, як за тривалістю перебування їх в банку, так і за вартості, а також у відповідності з різними договірними умовами, банк акумулює різномірну сукупність тимчасових засобів.

Процес формування банківських ресурсів з такої сукупності засобів дуже складний і багатогранний і включає адаптацію мобілізованих коштів за термінами розміщення їх в активи.

Визначена договором тривалість перебування коштів в банку, як правило, визначає ступінь стабільності ресурсів, сформованих з них. Існує традиційне уявлення про те, що стабільні ресурси формуються в більшій мірі за рахунок строкових депозитів, і чим довше терміни залучених коштів, тим стабільніше ресурси, сформовані з них. Однак залучення «довгих» коштів не завжди призводить до можливості банку формувати стабільні ресурси.

У період кризи 2009 року українські банки зіткнулися з різким відтоком довгострокових клієнтських коштів. Залучені кошти у вигляді довгострокових депозитів виявилися вельми нестабільними в умовах кризи. Це призвело до виникнення проблеми формування стабільних банківських ресурсів в умовах нестабільності на фінансовому ринку.

В умовах кризи і в посткризовий період актуальними стають питання формування довгострокових стабільних банківських ресурсів з різних засобів, що змінюють свої параметри в протягом часу і під впливом зовнішніх факторів. Актуальність питання підтверджується тим, що в період кризи одночасно з нестабільністю довгострокових депозитів, спостерігалось значне збільшення короткострокових депозитів і збільшення залишків на поточних рахунках і рахунках до запитання.

Сукупність залучених коштів банківської системи України формують кошти до запитання, депозити терміном до 1 року і терміном від 1 до 2 років, а також депозити строком більше 2-х років. Так, у до кризовий період, станом на 31.12.2006 р. загальний обсяг залучених коштів становив порядку 186 млрд. грн., з яких 43% припадало на депозити терміном 1-2 роки, 23% на депозити терміном до 1 року і порядку 34% на кошти до запитання. Довгострокові депозити тривалістю більше 2-х років до 2007 р. до банківську систему України залучені не були.

Така структура залучених коштів свідчить про значну роль строкових коштів у формуванні банківських ресурсів, однак максимальний термін банківського вкладу в 2006 р. склав два роки. Поряд з цим більше третини в сукупності залучених коштів зайняли кошти до запитання. За підсумками 2006 р. коштів до запитання було залучено майже в 1,5 рази більше ніж депозитів строком до 1 року.

За період 2007-2008 рр.. відбулися зміни в структурі залучених коштів. Починаючи з 2007 р., намітилася тенденція «подовження» їх термінів. Банками були залучені довгострокові депозити строком більше 2-х років в обсязі 23 млрд. грн., що склало 8% у загальному обсязі депозитів. За 2008 р. обсяг даних

коштів зріс в 1,6 рази і склав близько 37 млрд. грн. У цілому за 2007-2008 рр. обсяг залучених депозитів зріс майже в 2 рази до позначки близько 36 млрд. грн.

З 2009 р. намітилася протилежна тенденція скорочення обсягів довгострокових коштів. Депозити строком 1-2 року скоротилися на 62 млрд. грн. при одночасному скороченні депозитів строком більше 2-х років майже на 18 млрд. грн. Таким чином, українські банки в 2009 р. зіткнулися зі значним відтоком довгострокових клієнтських коштів у розмірі більш ніж 79 млрд. грн. Одночасно з відтоком довгострокових коштів у кризовий період, спостерігалось збільшення обсягу коштів до запитання більш ніж на 11,3% за 2009 р. [47].

Темпи приросту депозитів домашніх господарств у грудні 2009 року строком залучення від одного до двох років у річному обчисленні становили «мінус» 52,7%, а строком більше ніж два роки – «мінус» 47,1%.

З березня 2010 року спостерігалось уповільнення скорочення довгострокових депозитів у річному обчисленні: від «мінус» 34,1% у березні до «мінус» 2,3% у червні строком від одного до двох років, і відповідно від «мінус» 34,6% до «мінус» 14,4% строком більше ніж два роки.

Аналогічна ситуація щодо залучення депозитів нефінансових корпорацій: темпи приросту депозитів у грудні 2009 року строком залучення від одного до двох років у річному обчисленні становили «мінус» 37,7%, а строком більше ніж два роки – «мінус» 48,2%.

У 2010 році динаміка змін мала такий результат: від «мінус» 36,8% у березні до «мінус» 27,6% у червні, – строком від одного до двох років і від «мінус» 36,1% у березні до «мінус» 34,2% у червні – строком більше ніж два роки [12].

В цілому, ринок депозитних послуг фізичних осіб є досить неоднорідним унаслідок неоднорідності характеристик груп фізичних осіб (за рівнем доходів, рівнем споживання, віком, соціальним становищем тощо), які разом із банками і є основними суб'єктами на ринку депозитних послуг фізичних осіб.

Для ринку депозитних послуг фізичних осіб України було характерне поступове збільшення обсягу наданих депозитних послуг протягом 2007–2012 років, що зображено на рис. 2.1. [15, 31].

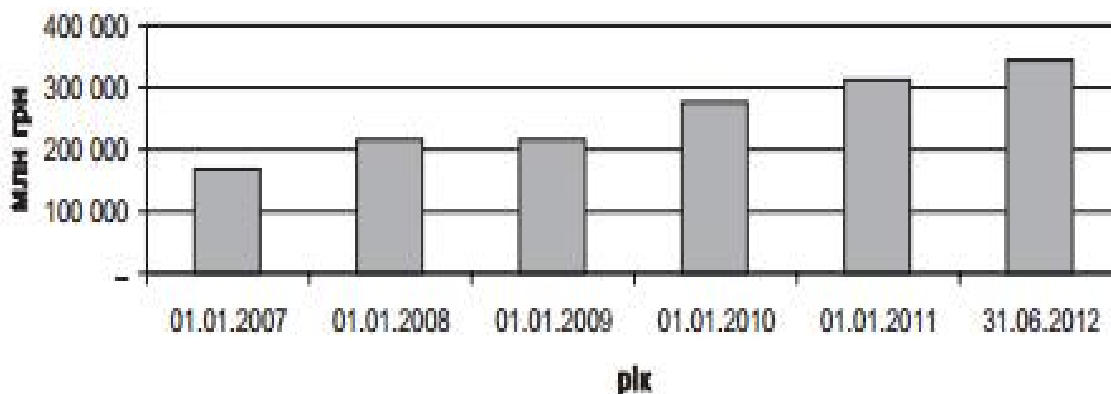

Рис. 2.1. Обсяг депозитних послуг фізичних осіб у 2007 – пер. пол. 2012 рр.

З рисунку відзначаємо, що 2009 року обсяг залучених депозитів фізичних осіб зменшився на 3 762 млн. грн., або 1,72% у порівнянні з 2008-м. Основною причиною такої ситуації була світова фінансова криза, яка торкнулась України у 2008–2009 роках і яка призвела до того, що такі банки, як «Родовід Банк», «Київ», «Укргазбанк», «Надра» та інші, не могли повертати кошти своїм вкладникам. За даними соціологів, банки втрачали довіру населення: із 26,9% у кінці 2007 року до 11,7% наприкінці 2008-го [36].

Уже протягом 2009 року рівень довіри зменшився ще на 3,2 п. п. – до 8,5%, що призвело до того, що за перші шість місяців 2009 року фізичними особами було вилучено з банківської системи 40–60 мільярдів гривень [61].

Але незважаючи на такі негативні тенденції на початку року, 2009 рік банки змогли завершити з незначним падінням обсягу залучених коштів фізичних осіб. А вже 2010 року їм вдалося суттєво збільшити обсяг залучених коштів від фізичних осіб до 275 093 млн. грн. за темпу зростання 28,49%. Це сталося значною мірою завдяки успішній діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який повернув понад 340 тисячам вкладників 3,7 млрд. грн. [63].

Тенденція до зростання обсягу наданих депозитних послуг тривала і в наступних періодах. Зокрема, 2011 року депозити фізичних осіб зросли на 35

298 млн. грн. – до 310 390 млн. грн., а на кінець червня 2012-го депозити вже становили 342 449 млн. грн. Однією з основних причин такого зростання було визначення державою подальшої долі Родовід Банку і банку «Надра». Банк «Надра» отримав нового власника, звільнився від тимчасової адміністрації і повернувся на ринок з наміром виплатити депозити своїм вкладникам і відродити свою репутацію. Родовід Банк був трансформований у санаційну установу для збору проблемних активів державних банків, а його гроші вкладникам повертали через державний Ощадбанк. Також були націоналізовані Укргазбанк і банк «Київ», з потенційною можливістю продажу чи об'єднання двох банків [22].

Зростання обсягу залучених депозитів комерційними банками є позитивним моментом, оскільки дозволяє збільшувати обсяги активних операцій банків. Але при цьому необхідно враховувати структуру депозитів за строками, що так само має значення.

Оскільки загальновідомим є той факт, що банки, як правило, залучають короткострокові грошові ресурси, а розміщують їх у довгострокові проекти. Так, окрім зростання обсягу залучених депозитів фізичних осіб, у 2007–2012 рр. відбувалися зміни й у структурі залучених комерційними банками депозитів фізичних осіб за строками, що представлено на рис. 2.2.

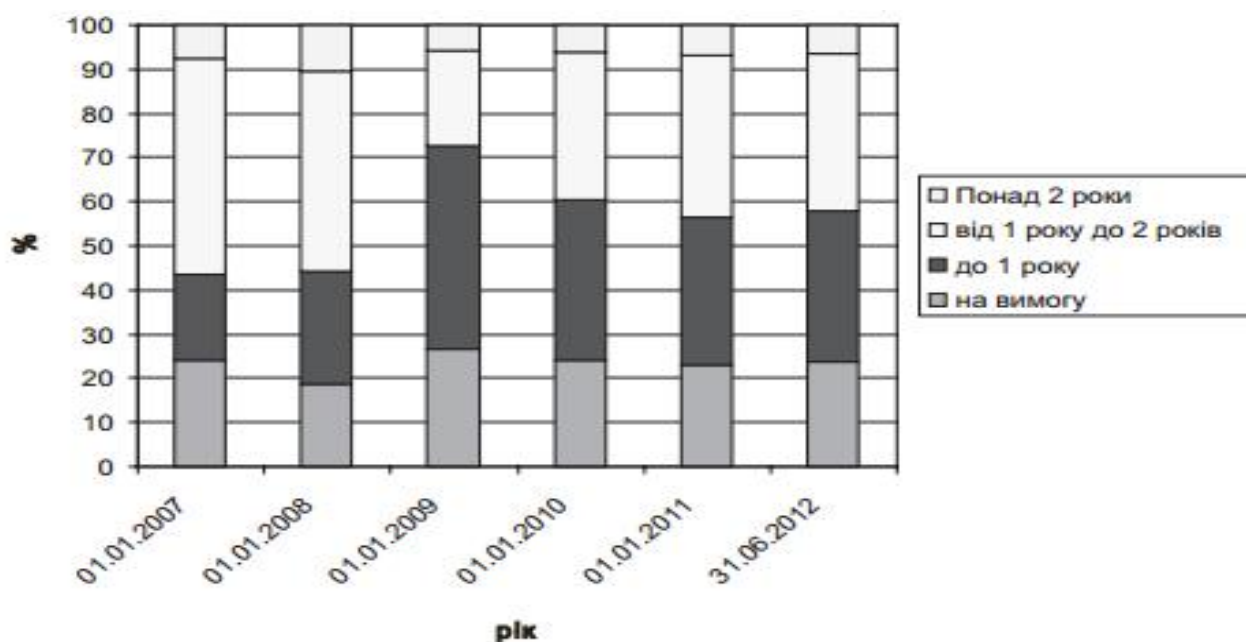

Рис. 2.2. Депозити фізичних осіб за строками у 2007 – пер. пол. 2012 рр.

У 2007 і 2008 роках найбільшу частку в залучених депозитах становили кошти терміном від 1 до 2 років: 49 і 45% відповідно, а найменшу – депозити терміном більше ніж два роки: 8 і 10% відповідно. Причому депозити терміном понад два роки 2008 року зросли на 79% і становили 22 777 млн. грн. Також у період 2007–2008 років кошти на вимогу зросли на 455 млн. грн., або на 1 %. При цьому їх частка у загальній сукупності залучених депозитів фізичних осіб зменшилась із 24% у 2007 році до 19% у 2008-му. Це свідчить про те, що у 2007–2008 роках фізичні особи збільшували обсяги розміщених депозитів у комерційних банках, причому віддаючи перевагу строковим депозитам.

У 2009 року ситуація суттєво змінилася, основною причиною чого стала світова фінансова криза, нестабільна економічна ситуація у країні, заборона на дострокове зняття депозитів, банкрутство низки комерційних банків, зменшення довіри населення до банківської системи.

Усі ці та багато інших обставин спричинили зменшення депозитів фізичних осіб строком від одного року. Так, депозити строком від 1 до 2 років зменшилися на 51 988 млн. грн., або на 53%, а депозити строком більше ніж 2 роки зменшилася на 10 739 млн. грн., або на 47%, що призвело до зменшення їхньої частки у структурі депозитів фізичних осіб. Депозити строком від 1 до 2 років становили лише 22% від загального обсягу залучених депозитів, а строком більше ніж два роки – 6%. Це призвело до збільшення частки короткострокових депозитів до 72% від загального обсягу залучених депозитів фізичних осіб, причому депозити строком до 1 року становили 45%.

Починаючи з 2010 року відбулося зростання обсягу залучених депозитів фізичних осіб комерційних банків, як було зазначено вище. Незважаючи на зростання залучених депозитів комерційними банками в період 2010–2012 років їхня структура за строками майже не змінювалася. Депозити на вимогу за 2010 – 2012 роки були в межах 24% від загального обсягу залучених депозитів фізичних осіб, депозити строком до 1 року 2010 року – 37%, а у 2011–2012 роках – 34%, депозити строком від 1 до 2 років у 2010 році – 33%, а у 2011–

2012 роках – 36%, депозити строком більше ніж два 2 років з 2010 року до червня 2012-го – 6 або 7%.

Наведені дані засвідчують, що починаючи з 2010 року Національному банку України та комерційним банкам вдалося стабілізувати ситуацію на ринку депозитних послуг фізичних осіб України і забезпечити незмінну структуру вкладів фізичних осіб за строками.

Нестабільність на ринку депозитних послуг України також вплинула на рівень процентних ставок за депозитами фізичних осіб. Так, середньозважені ставки за депозитами в річному обчисленні 2007 року становили 7,4%, а 2009-го – 12,2%, що є максимумом за період 2007–2012 років. А вже 2010 року відбулося зниження процентних ставок, причому на початку року середні ставки за депозитами були на рівні 13% річних, а в кінці року – 9,6–10%; 2011-го середньозважена процентна ставка становила 9,1%, хоча в листопаді і грудні процентні ставки були 10,0 і 11,6% відповідно.

Така ситуація була спровокована діями НБУ, метою яких було обмежити інфляцію шляхом вилучення грошової маси, а результатом замість цього стала катастрофічна нестача ліквідності в українських банках [46].

Така тенденція тривала і 2012 року: середньозважена ставка на кінець червня становила 11,16%. Схожа зміна процентних ставок спостерігається при структуруванні депозитів за строками, що зображено на рис. 2.3. Так, найвищий розмір процентних ставок за всіма видами строкових депозитів був 2009 року, що пояснюється бажанням банків не допустити відпливу коштів із депозитних рахунків у кризовий період. Максимум за депозитами на вимогу був досягнутий 2010 року і становив 6,1%.

Для всіх видів строкових депозитів 2011 рік характеризувався зменшенням середньозважених річних процентних ставок до докризового рівня (2007-го), що не завадило банкам збільшити обсяг залучених депозитів на 13%. При цьому необхідно відмітити, що процентні ставки за депозитами на вимогу після 2009 року не знижувалися до рівня 2007–2008 років, що підтверджує той факт, що банки намагаються утримувати кошти фізичних осіб у банківській системі

і одним з інструментів є саме рівень процентних ставок.

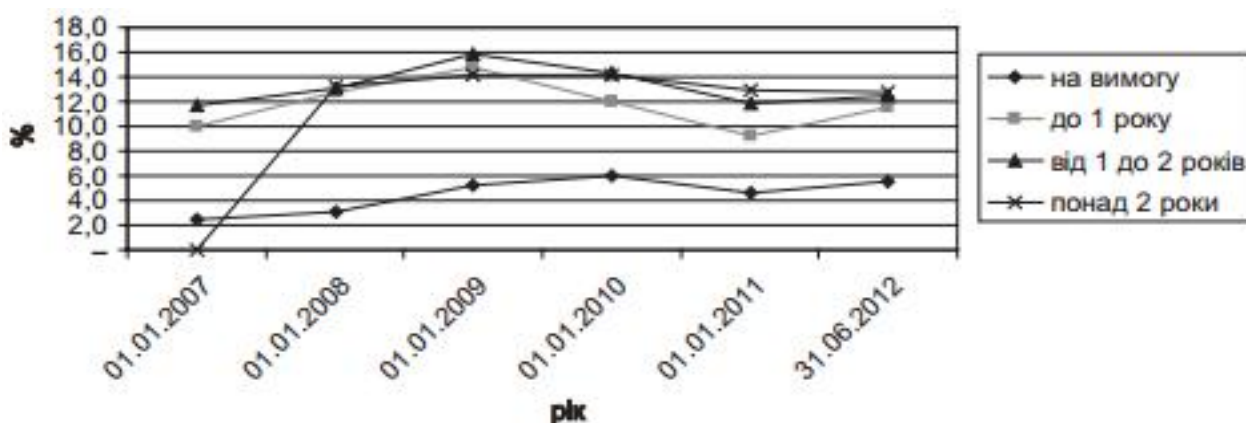

Рис. 2.3. Динаміка процентних ставок за строковими депозитами за період 2007 – першої половини 2012 рр.

Поряд із дослідженням ринку депозитних послуг фізичних осіб за строками розміщення вкладів, важливе значення має і розгляд валют, у яких фізичні особи розміщують свої депозити. У 2007 році 61,22% депозитів фізичних осіб, які були залучені банками, були внесені у гривнях (рис. 2.4).

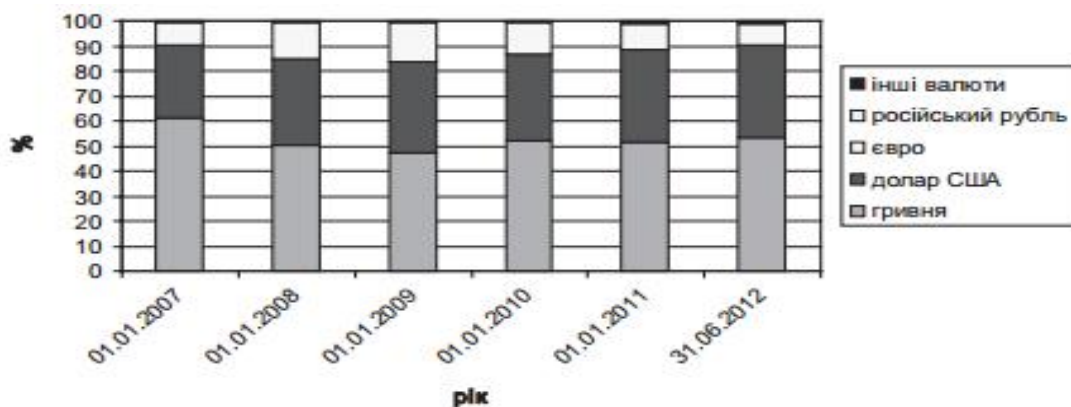

Рис.2.4. Динаміка валютних депозитів у розрізі валют за період 2007 – першої половини 2012 рр.

У 2008–2009 роках відбувалося зниження частки депозитів у національній валюті і в кінці 2009 року їхня частка становила 47,21%. Починаючи з 2010-го частка депозитів фізичних осіб, залучених банками, стабілізувалася на рівні 51–52% у загальному обсязі депозитів фізичних осіб.

Зменшення частки депозитів у національній валюті супроводжувалося збільшенням частки в іноземних валютах. Основними валютами, в яких розміщували кошти фізичні особи, були євро і долар США. Депозити в інших валютах протягом 2007–2012 років становили менше ніж 1% від загального обсягу залучених депозитів.

Якщо 2007 року депозити в євро становили 9,28% від загального обсягу депозитів, то у 2008 році вже 14,29%, а у 2009 році – 15,47%. Після чого почався спад депозитів у євро і в 2012 році їх частка вже становила 8,77%.

Серед основних причин такого стрімкого падіння частки депозитів в євро можна виділити проблеми в економіці Євросоюзу, криза в Греції, зменшення довіри до євро інвесторів як резервної валюти. У той час як частка депозитів у доларах США, починаючи з 2008 року, коливалась у межах 34–37% і 2012 року була на рівні 36,75%. Отже, після кризового періоду 2009 року комерційним банкам вдалося стабілізувати структуру депозитів фізичних осіб за видами валют.

Як показав проведений нами аналіз, погіршення стану ринку депозитних послуг фізичних осіб України відбулося 2009 року і, на нашу думку, це було викликано низкою причин, основними з яких є: спад вітчизняного виробництва, підвищення рівня безробіття, недовіра вкладників до банків тощо. Але комерційним банкам і Національному банку України вдалося стабілізувати ситуацію в банківській системі і в наступних роках збільшити обсяг залучених коштів фізичних осіб у результаті нівелювання більшості негативних факторів, які впливали на банківську систему у 2008–2009 роках.

Незважаючи на стабілізацію ситуації на ринку депозитних послуг фізичних осіб, банкам слід уживати заходів, щоб не допустити настання таких ситуацій, які були у кризовий період. І основним завданням банків є забезпечення стабільності на ринку депозитних послуг фізичних осіб, недопущення панічних настроїв вкладників і вилучення коштів з банків. Для цього банки вживають такі заходи, як перерахунок процентних ставок або введення штрафних ставок

за дострокового зняття коштів зі строкових депозитів, розроблення програм лояльності для постійних клієнтів і нових депозитних послуг для клієнтів.

Загальний обсяг депозитів за січень – вересень 2012 року збільшився на 8,2 % – до 529,3 млрд. грн. Такий приріст забезпечено як за рахунок зростання депозитів у іноземній, так і в національній валютах, яке протягом цього періоду становило 9,8 % та 7,0 % відповідно [32]. Позитивну динаміку депозитного портфеля банків досягнуто виключно за рахунок притоку до банківського сектору заощаджень населення.

Депозити юридичних осіб за 2012 рік збільшилися на 11,2 % – до 202,0 млрд. грн. Приріст депозитів у національній валюті становив 10,5 %, в іноземній – 12,7 %. Питома вага довгострокових депозитів у їх загальному обсязі за станом на 01.01.2013 збільшилася до 34,7 % з 33,1 % за станом на 01.01.2012.

Також у своїй діяльності комерційним банкам необхідно враховувати і фактор конкуренції з боку інших фінансових установ, що може зменшити обсяг наданих депозитних послуг банками. Наприклад, одним із конкурентних фінансових інструментів можуть стати державні казначейські зобов'язання. Зокрема, у жовтні 2012 р. вже було здійснено розміщення казначейських зобов'язань на пред'явника в документарній формі загальним обсягом 200 млн. дол. США зі строком обігу 24 місяці [33].

Окрім запровадження нових видів депозитів і підвищення лояльності клієнтів, банкам, НБУ, урядові необхідно підвищувати фінансову грамотність, розвивати ощадну культуру населення, оскільки значна частина не розуміє принципів функціонування фінансових посередників і тримає грошові кошти поза банками.

Загалом, Загальний обсяг депозитів за 2012 рік підвищився на 16,1 % – до 567,9 млрд. грн. Таке зростання відбулося завдяки збільшенню депозитів як у національній (13,8 %), так і в іноземній валютах (19,2 %).

У цілому динаміка депозитів у 2012 році характеризувалася стабільним зростанням, яке відбувалося як за рахунок приросту депозитів суб'єктів

господарювання, так і населення. Оптимізація Національним банком України вимог з формування обов'язкових резервів у напрямі стимулювання банків до залучення довгострокових коштів відповідним чином відобразилася на строковій структурі їх депозитів.

2.3. Особливості депозитних продуктів банківських установ

Сьогодні в Україні особливого значення набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, яка вимагає кардинальних якісних перетворень у банківській сфері, а відповідно, реалізації адекватної депозитної політики комерційними банками. Особливе місце в організації депозитної політики займає комплекс заходів щодо формування різних форм і методів залучення коштів з метою забезпечення стійкості і надійності депозитної бази для забезпечення конкурентних переваг комерційних банків на фінансовому ринку.

Невизначеність економічної ситуації в країні викликала скорочення обсягу довгострокових вкладів у банки в 2008 – 2009 роках. Однією з сучасних тенденцій банківського сектору залишається зниження процентних ставок за депозитами. Причиною такої ситуації є більші ризики кредитування, а це значно звужує базу активних операцій банків.

Так, АТ «Ощадбанк» є на сьогодні одним із найбільших фінансових інститутів української держави, що має розгалужену мережу установ - близько 6000. За основними показниками своєї діяльності він входить у трійку лідерів вітчизняного банківського ринку. А також, це єдиний в Україні банк, що має закріплену Законом України «Про банки і банківську діяльність» державну гарантію повного збереження грошових коштів громадян, довірених банку.

У до кризовий період, зокрема у 2006 році кошти населення залучались на 18 видів строкових вкладів, у тому числі на 10 в національній валюті («Депозитний Ощадного банку», «Строковий пенсійний Ощадного банку», «Арсенал Ощадного банку», «Дитячий Ощадного банку», «Накопичувальний

Ощадного банку», «Шкільний Ощадного банку», «Новий відсоток Ощадного банку», «Авансовий Ощадного банку», «Особливий Ощадного банку», «Накопичувальний житловий Ощадного банку») та на 8 в іноземній валюті («Депозитний Ощадного банку», «Строковий пенсійний Ощадного банку», «Арсенал Ощадного банку», «Дитячий Ощадного банку», «Накопичувальний Ощадного банку» «Новий відсоток Ощадного банку», «Авансовий 15 Ощадного банку», «Накопичувальний-євро Ощадного банку».

Частка заощаджень населення є найбільшою у структурі залучених коштів банку (без урахування міжбанківських кредитів) і на 01.01.2007 становила 89,3%. Найбільша сума заощаджень населення залучена на вклад «Строковий пенсійний Ощадного банку», умови якого є одними з найпривабливіших.

Для цільової клієнтської групи – військових пенсіонерів впроваджено вклад «Арсенал», особливістю якого є можливість користуватися частиною внесених на рахунок коштів і отримувати підвищені проценти по вкладу.

З метою створення особливих умов для обслуговування клієнтів банку було розроблено пакет послуг «Ексклюзивний».

Кошти вкладників залучались також на поточні рахунки в національній та іноземній валютах, на поточні пенсійні рахунки, а також на вклади на вимогу «Пенсійний +» та «Універсальний Ощадного банку» в іноземній валюті.

За 2006 рік заощадження фізичних осіб в установах банку зросли на 1 569 543 тис. грн. і на 01.01.2007 становили 7 432 152 тис. грн. (рис. 2.5) [43].

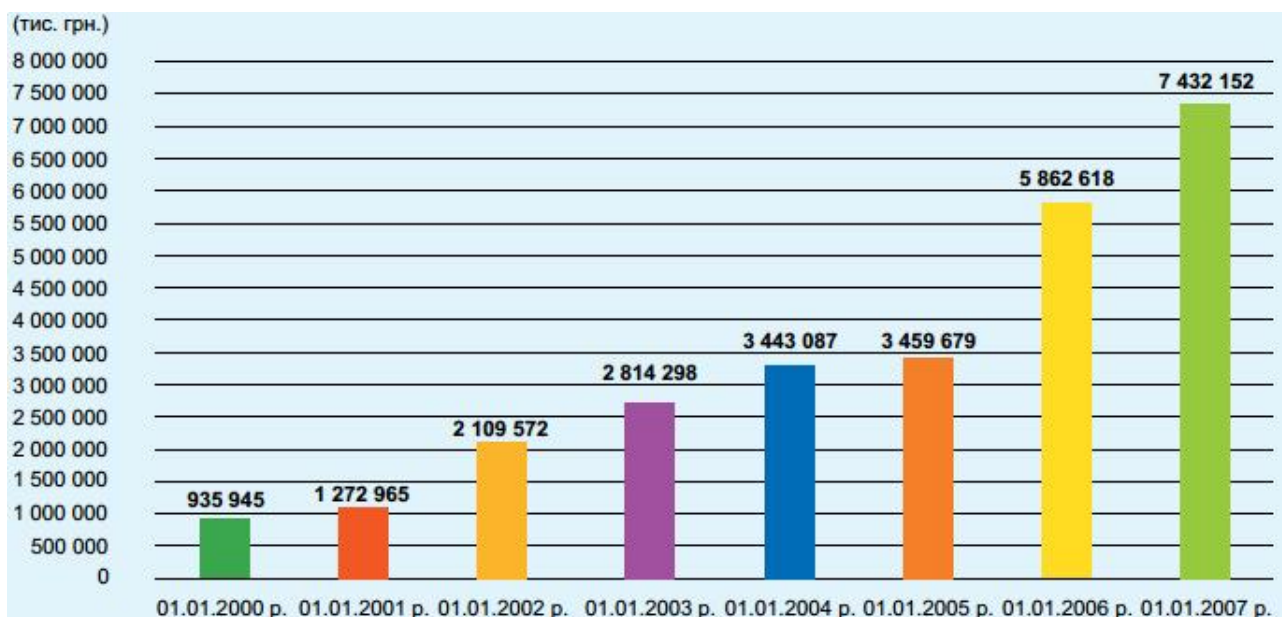

Рис. 2.5. Динаміка залучення депозитів АТ «Ощадбанк» у докризовий період

З них кошти в національній валюті збільшилися на 1 341 117 тис. грн. до рівня 6 791 051 тис. грн., а в іноземній валюті – на 228 417 тис. грн. до рівня 641 101 тис. грн.

Залишки вкладів до запитання збільшилися на 877 511 тис. грн. і на 01.01.2007 становили 5 325 355 тис. грн., строкових – відповідно на 692 023 тис. грн. і становили 2 106 797 тис. грн.

У посткризовий 2011 рік структура пасивів банку з початку року змінилась у бік зростання частки залучених коштів клієнтів та інших залучених коштів. При цьому частки зобов'язань перед банками та власного капіталу зменшилися.

Кошти банків залишилися майже без змін і склали 15,8 млрд. грн., або 21,5% пасивів банку, що на 5,4 в.п. менше, ніж на 31.12.2010.

Кошти клієнтів збільшилися на 34,6%, або на 8,5 млрд. грн., і становили 32,9 млрд. грн. Їх частка в пасивах зросла на 3,3 в.п. і склала 44,7%.

На сьогодні АТ «Ощадбанк» активно залучає кошти населення на депозитні та поточні рахунки в національній та іноземній валюті (доларах США і євро). Банк пропонує своїм клієнтам відкрити поточні рахунки (в тому числі для одержання пенсій) та депозитні рахунки з можливістю поповнення

депозиту, щомісячно, щоквартально або при закритті рахунку і з можливістю приєднання відсотків до основної суми депозиту (дод. А).

Основними видами строкових вкладів, що пропонуються АТ «Ощадбанк» є:

- Вклад «Соціальний»;
- Вклад «Накопичувальний»;
- Вклад «Строковий пенсійний»;
- Вклад «Депозитний»;
- Вклад «Новий відсоток»;
- Вклад «Комбінований».

Вклад «Соціальний» призначений для громадян України, які втратили грошові заощадження, поміщені в період до 02.01.1992 в установи Сбербанку колишнього СРСР, що діяли на території України, та їх спадкоємців. Початковий внесок за таким вкладом визначається в розмірі компенсаційної суми, з поповненням від 50 грн., 10 доларів США або 10 євро, а також вносяться як компенсаційні, так і інші кошти вкладника, виплата процентів: щомісячно без пролонгації з можливістю протягом другого року дії вкладу вилучати до 50% від суми без зміни процентної ставки.

«Накопичувальний» є вкладом, що передбачає строк вкладу – 3, 6, 12, 24, 36 місяців, суму вкладу – від 500 грн.; від 100 доларів США; від 100 євро, поповнення додатковими внесками – від 500 грн.; від 100 доларів США; від 100 євро. Крім того, виплата процентів: щомісячно, щоквартально, щорічно, з поверненням вкладу та можлива автоматична пролонгація.

Вклад «Строковий пенсійний» відкривається при наявності у вкладника його пенсійного посвідчення. Строк такого вкладу – 18 місяців, сума вкладу – від 50 грн., 10 доларах США або 10 євро відповідно до валюти вкладу.

Вклад «Строковий пенсійний» дає можливість вкладнику поповнення, а також пролонгацією, диференціацію відсоткової ставки при достроковому вилученні вкладу або його частини.

Вклад «Депозитний» передбачає:

- строк – від 1 до 36 місяців;
- сума вкладу - від 500 грн., від 100 доларів США, від 100 євро;
- без поповнення;
- виплата процентів: щомісячно, щоквартально, щорічно, з поверненням вкладу;
- з пролонгацією;
- річна процентна ставка відповідно до строку залучення:

Вклад «Новий відсоток» передбачає строк – 15 місяців. Крім цього, сума вкладу – від 500 грн.; від 100 дол. США або 100 євро. Також, вклад «Новий відсоток» передбачає щоквартальну виплату процентів, а при достроковому вилученні вкладу проценти сплачуються за кожний повний квартал зберігання вкладу та щоквартальне зростання відсоткової ставки залежно від фактичного строку зберігання вкладу.

Умовами вкладу «Комбінований» є:

- строком на 18 місяців;
- сума вкладу – від 500 грн., 100 доларів США або 100 євро;
- кошти на вклад вносяться готівковим або безготівковим шляхом;
- з поповненням - від 50 грн.; 10 дол. США або 10 євро.
- виплата доходу по вкладу здійснюється, за бажанням вкладника, щомісячно, щоквартально або разом з поверненням вкладу готівкою або шляхом перерахування на поточний рахунок.
- вкладнику надається право протягом дії договору разового зняття коштів в повному обсязі з рахунку без зміни процентної ставки за умови, якщо початковий внесок зберігатиметься на депозитному рахунку не менше 31 дня;
- з автопродлонгацією.

Поряд із тим, АТ «Ощадбанк» пропонує юридичним особам та фізичним особам-підприємцям ефективно використання тимчасово вільних коштів — їх розміщення на депозитних рахунках із різним строком дії. Мінімальна сума депозиту складає 5000 грн. Відсотки за такими вкладами сплачуються за

вибором клієнта: щомісячно, щоквартально, разом з поверненням депозиту або можлива їх подальша капіталізація.

Різноманітність депозитних послуг АТ «Ощадбанк», на нашу думку, згодом буде зростати, оскільки постановою правління АТ «Ощадбанк» від 26 грудня 2011 року № 631 було затверджено стратегічний план на 2012 – 2015 роки [49].

Стратегічний план було розроблено співробітниками Ощадбанку за підтримки стратегічних консультантів Делойт. Авторство та відповідальність за даний документ належить виключно Ощадбанку.

Подібні прогнози базуються на ряді припущень відносно поточної і майбутньої стратегії діяльності банку і зовнішніх умов ведення бізнесу. Відповідно, фактичні результати можуть суттєво відрізнятись від прогнозованих.

Основною стратегічною метою є впровадження сучасних банківських технологій та продуктів як основи підвищення операційної ефективності та забезпечення зваженого і стійкого зростання у довгостроковій перспективі на період 2012 – 2015.

Перший Український Міжнародний банк (ПУМБ) було створено рішенням Зборів засновників 20 листопада 1991 року. 23 грудня 1991 року. Банк було зареєстровано Національним банком України (НБУ), й у квітні 1992 року він почав здійснювати банківські операції.

Менеджментом банку задекларовано, що найважливішими факторами розвитку бізнесу з корпоративними клієнтами є постійний діалог з клієнтами, розуміння їх вимог та надання найширшого спектру послуг найвищого рівня, використовуючи кращі технології бізнесу.

Такий індивідуальний підхід у до кризовий період 2006 року та вдосконалення депозитних продуктів для більш ефективного управління грошовими коштами клієнтів, призвели до збільшення залишків на поточних та строкових корпоративних рахунках з 249 млн. дол.. США до 298 млн. доларів США [42].

Незважаючи на негативні ринкові тенденції і зниження довіри населення до банків у період кризи 2007 – 2008 рр., яке призвело до зниження рівня вкладів фізичних осіб у посткризовий 2011 р., ПУМБ залишився одним з лідерів банківської системи за приростом коштів фізичних осіб у 2011 році. Приріст коштів фізичних осіб склав понад 9,3% протягом року, а протягом останніх місяців 2011 ПУМБ нарощував базу термінових депозитів в 1,9 разів швидше ринку.

Завдяки чіткій та спланованій реалізації проекту об'єднання ПУМБ і Донгорбанка, протягом першого півріччя 2011 р. ПУМБ не тільки не розгубив клієнтів, а й збільшив їх кількість до півтора мільйона осіб, продовжуючи нарощувати ресурсну базу на протязі всього року.

Депозитний продуктивний ряд ПУМБ був оптимізований і доповнений у 2011 році. Було розроблено унікальну пропозиція гібридного депозиту «Комфортний +» з незнижуваним залишком і можливістю гнучкого виконання коштів з привабливою процентною ставкою. Значною популярністю у посткризовий період продовжили користуватися можливості щодо розміщення депозитів за допомогою сервісу Інтернет-банкінгу ПУМБ online, а також абсолютно унікальний продукт «Депозитний конструктор» перевагами якого є самостійне створення та встановлення умов депозиту, повний контроль над депозитом 24/7 без відвідування банку через Інтернет-банкінг «ПУМБ online», індивідуальний вибір суми внеску, терміну, періодичності виплати відсотків, можливості поповнення та зняття, гарантія безпеки депозиту завдяки участі банку в Фонді гарантування вкладів.

На сьогодні ПАТ «Перший Український Міжнародний банк» пропонує наступні депозитні продукти (дод. Б):

- прибутковий депозит;
- накопичувальний депозит;
- депозит «Комфортний+»;
- депозит «Вільний»;
- депозит «Зростаючий».

Так, прибутковий депозит з максимальною відсотковою ставкою та широким вибором можливостей щодо терміну та суми внеску створений для отримання максимального доходу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Умови прибуткового депозиту ПАТ «ПУМБ»

Загальні умови	Умови лояльності	Додаткові умови
<p>Мінімальний внесок 500 UAH / 100 USD / 100 EUR</p> <p>Виплата відсотків Наприкінці терміну / Щомісячно</p> <p>Поповнення Депозит без можливості поповнення</p> <p>Зняття Депозит без можливості зняття</p> <p>Овердрафт під депозит</p> <ul style="list-style-type: none"> - 80% від суми вкладу, зі ставкою +3.5% річних до ставки за депозитом в UAH - 70% від суми вкладу, зі ставкою +11,8% річних до ставки за депозитом в USD - 70% від суми вкладу, зі ставкою +12,5% річних до ставки за депозитом в EUR <p>Усі овердрафти надаються в гривні</p> <p>Дострокове розірвання Із перерахуванням відсотків за базовою ставкою:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2% річних в UAH - 1% річних в USD - 0.5% річних в EUR 	<p>Надбавка +0,5% до ставки в UAH та +0,3% до ставки в USD та EUR:</p> <ul style="list-style-type: none"> - При пролонгації діючого вкладу - При повторному розміщенні депозиту у ПУМБ, термін якого завершився, протягом 30 днів після його закінчення - При розміщенні нового депозиту за наявності вже діючого в ПУМБ - При розміщенні клієнтом депозиту за допомогою сервісу інтернет-банкінгу «ПУМБ online» 	<p>Разом з депозитом безкоштовно відкривається картковий пакет «Депозитний», який включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поточний рахунок у валюті депозиту, на який нараховуються відсотки і повертається повна сума депозиту при його закінченні - Безкоштовна пластикова картка Visa Classic Unembossed або MasterCard Standard Unembossed до поточного рахунку - Безкоштовний інтернет-банкінг «ПУМБ online» при сумі депозиту від 50 000 UAH (або еквіваленту) <p>Пакет «Депозитний» відкривається лише клієнтам, у яких немає іншого пакета в банку. При відкритті депозиту можна обрати будь-який інший картковий пакет.</p>

Основними перевагами накопичувального депозиту банку є висока відсоткова ставка, можливість поповнення депозиту, керування депозитом 24/7 через Інтернет-банкінг «ПУМБ online», можливість оформити овердрафт під

заставу депозиту та безкоштовна пластикова картка при відкритті депозиту (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Умови накопичувального депозиту ПАТ «ПУМБ»

Загальні умови	Умови лояльності	Додаткові умови
<p>Мінімальний внесок 500 UAH / 100 USD / 100 EUR</p> <p>Виплата відсотків Наприкінці терміну / Щомісячно</p> <p>Мінімальна сума поповнення: – 100 UAH / 20 USD / 20 EUR при поповненні через касу або банкомат – Не обмежена при поповненні через Інтернет-банкінг «ПУМБ online»</p> <p>Максимальна сума поповнення: – Для вкладів зі щомісячною виплатою відсотків: ○ До 20% від початкової суми депозиту на місяць – Для вкладів з виплатою відсотків в кінці терміну: ○ Терміном до 3 місяців - 20% від початкової суми депозиту за весь термін ○ Терміном від 3 до 6 місяців - 40% від початкової суми депозиту за весь термін ○ Терміном від 6 до 12 місяців - 50% від початкової суми депозиту за весь термін ○ Терміном 12 місяців і більше - 100% від початкової суми депозиту за весь термін</p> <p>Зняття Депозит без можливості зняття</p> <p>Овердрафт під депозит – 80% від суми вкладу, зі ставкою +3,5% річних до ставки за депозитом в UAH – 70% від суми вкладу, зі ставкою +11,8% річних до ставки за депозитом в USD – 70% від суми вкладу, зі ставкою +12,5% річних до ставки за депозитом в EUR</p>	<p>Надбавка +0,5% до ставки в UAH та +0,3% до ставки в USD та EUR: – При пролонгації діючого вкладу – При повторному розміщенні депозиту у ПУМБ, термін якого завершився, протягом 30 днів після його закінчення – При розміщенні нового депозиту за наявності вже діючого в ПУМБ – При розміщенні клієнтом депозиту за допомогою сервісу Інтернет-банкінгу «ПУМБ online»</p>	<p>Дострокове розірвання Із перерахуванням відсотків за базовою ставкою: – 2% річних в UAH; – 1% річних в USD; – 0.5% річних в EUR.</p> <p>Додатково Разом з депозитом безкоштовно відкривається картковий пакет «Депозитний», який включає: – Поточний рахунок у валюті депозиту, на який нараховуються відсотки і повертається повна сума депозиту при його закінченні – Безкоштовна пластикова картка Visa Classic Unembossed або MasterCard Standard Unembossed до поточного рахунку – Безкоштовний Інтернет-банкінг «ПУМБ online» при сумі депозиту від 50 000 UAH (або еквіваленту) Пакет «Депозитний» відкривається лише клієнтам, у яких немає іншого пакета в банку. При відкритті депозиту можна обрати будь-який інший картковий пакет банку.</p>

Депозит «Комфортний +» дозволяє клієнту банку зручно керувати своїми грошима поповнюючи депозит та знімаючи гроші до не знижувального залишку зі збереженням всіх нарахованих відсотків. Основні умови депозиту представлені у таблиці (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Умови депозиту «Комфортний +» ПАТ «ПУМБ»

Загальні умови	Умови лояльності	Додаткові умови
<p>Мінімальний внесок 5 000 UAH / 1 000 USD / 750 EUR</p> <p>Виплата відсотків Наприкінці терміну / Щомісячно</p> <p>Поповнення Мінімальна сума поповнення:</p> <ul style="list-style-type: none"> 100 UAH / 20 USD / 20 EUR при поповненні через касу або банкомат Не обмежена при поповненні через Інтернет-банкінг «ПУМБ online» <p>Максимальна сума депозиту разом з поповненням в 10 разів перевищує розмір незнижуваного залишку. Незнижуваний залишок – це частина депозиту, яка знаходиться на рахунку до кінця дії вкладу. Зняти незнижувальний залишок можливо лише в разі дострокового розірвання договору.</p> <p>Зняття Можливе зняття будь-якої суми до незнижувального залишку зі збереженням нарахованих відсотків.</p>	<p>Надбавка +0,5% до ставки в UAH та +0,3% в USD та EUR:</p> <ul style="list-style-type: none"> При пролонгації діючого вкладу При повторному розміщенні депозиту у ПУМБ, термін якого завершився, протягом 30 днів після його закінчення При розміщенні нового депозиту за наявності вже діючого в ПУМБ При розміщенні клієнтом депозиту за допомогою сервісу Інтернет-банкінгу «ПУМБ online» 	<p>Дострокове розірвання Із перерахуванням відсотків за базовою ставкою:</p> <ul style="list-style-type: none"> 2% річних в UAH 1% річних в USD 0.5% річних в EUR <p>Разом з депозитом безкоштовно відкривається картковий пакет «Депозитний», який включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> Поточний рахунок у валюті депозиту, на який нараховуються відсотки і повертається повна сума депозиту при його закінченні Безкоштовна пластикова картка Visa Classic Unembossed або MasterCard Standard Unembossed до поточного рахунку Безкоштовний Інтернет-банкінг «ПУМБ online» при сумі депозиту від 50 000 UAH (або еквіваленту)

Такий депозит як «Вільний» від ПАТ «ПУМБ» надає абсолютну свободу в управлінні коштами. Можливість поповнення та зняття коштів без обмежень зі

збереженням всіх нарахованих відсотків робить «Вільний» депозит найгнучкішим (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Умови депозиту «Вільний» ПАТ «ПУМБ»

Загальні умови	Умови лояльності	Додаткові умови
<p>Мінімальний внесок 500 UAH / 100 USD / 100 EUR</p> <p>Виплата відсотків В кінці терміну / щомісячно</p> <p>Поповнення</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мінімальна сума поповнення: <ul style="list-style-type: none"> ○ 100 UAH / 20 USD / 20 EUR при поповненні через касу або банкомат; ○ Не обмежена при поповненні через Інтернет-банкінг «ПУМБ online». • Максимальна сума поповнення необмежена. <p>Зняття Зняття без обмежень, зі збереженням нарахованих відсотків.</p>	<p>Надбавка +0,5% до ставки в UAH та +0,3% у USD та EUR:</p> <ul style="list-style-type: none"> • При пролонгації діючого вкладу • При повторному розміщенні депозиту у ПУМБ, термін якого завершився, протягом 30 днів після його закінчення • При розміщенні нового депозиту за наявності вже діючого в ПУМБ • При розміщенні клієнтом депозиту за допомогою сервісу Інтернет-банкінгу «ПУМБ online» 	<p>Дострокове розірвання З виплатою нарахованих відсотків в повному обсязі. Разом з депозитом безкоштовно відкривається картковий пакет «Депозитний», який включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поточний рахунок у валюті депозиту, на який нараховуються відсотки і повертається повна сума депозиту при його закінченні • Безкоштовна пластикова картка Visa Classic Unembossed або MasterCard Standard Unembossed до поточного рахунку • Безкоштовний Інтернет-банкінг «ПУМБ online» при сумі депозиту від 50 000 UAH (або еквіваленту) <p>Пакет «Депозитний» відкривається лише клієнтам, у яких немає іншого пакета в банку.</p>

Депозит «Зростаючий» від ПАТ «ПУМБ» є досить цікавою пропозицією для клієнта оскільки, це депозит за спеціальною пропозицією – ставка в його рамках зростає кожні 30 днів, і чим довше лежать гроші – тим вищою стає ставка (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Умови депозиту «Зростаючий» ПАТ «ПУМБ»

Загальні умови	Умови лояльності	Додаткові умови
Мінімальний внесок 500 UAH / 100 USD / 100 EUR Виплата відсотків Кожні 30 днів Поповнення Депозит без можливості поповнення Зняття Депозит без можливості зняття	Надбавка +0,5% до ставки в UAH та +0,3% до ставки в USD та EUR: <ul style="list-style-type: none"> • При пролонгації діючого вкладу • При повторному розміщенні депозиту у ПУМБ, термін якого завершився, протягом 30 днів після його закінчення • При розміщенні нового депозиту за наявності вже діючого в ПУМБ • При розміщенні клієнтом депозиту за допомогою сервісу Інтернет-банкінгу «ПУМБ online» 	Дострокове розірвання З виплатою нарахованих відсотків в повному обсязі. Додатково Разом з депозитом безкоштовно відкривається картковий пакет «Депозитний», який включає: <ul style="list-style-type: none"> • Поточний рахунок у валюті депозиту, на який нараховуються відсотки і повертається повна сума депозиту при його закінченні • Безкоштовна пластикова картка Visa Classic Unembossed або MasterCard Standard Unembossed до поточного рахунку • Безкоштовний Інтернет-банкінг «ПУМБ online» при сумі депозиту від 50 000 UAH (або еквіваленту)

На перспективу банк планує розширення продуктового ряду у всіх сегментах. Ряд спеціальних пропозицій буде сфокусований на специфічні етичні потреби як базового, так і перспективного сегментів клієнтів.

Зважена процентна політика, чітко налагоджені методики і вивіреним продуктивний ряд допоможуть ПУМБ залишатися одним з лідерів по залученню депозитів серед українських банків.

У до кризовий період (2006 рік) спостерігалось розширення клієнтської бази, ріст бізнесу клієнтів, розвиток лінійки депозитних продуктів ПАТ «УкрСиббанк». Розроблені продукти для корпоративних клієнтів, дозволили збільшити обсяг їх коштів до 2,875 млрд. грн., зокрема на депозити до запитання доводиться 44% загального депозитного портфеля, а приріст склав 28% за 2006 рік у порівнянні з 2005 роком (рис. 2.6).

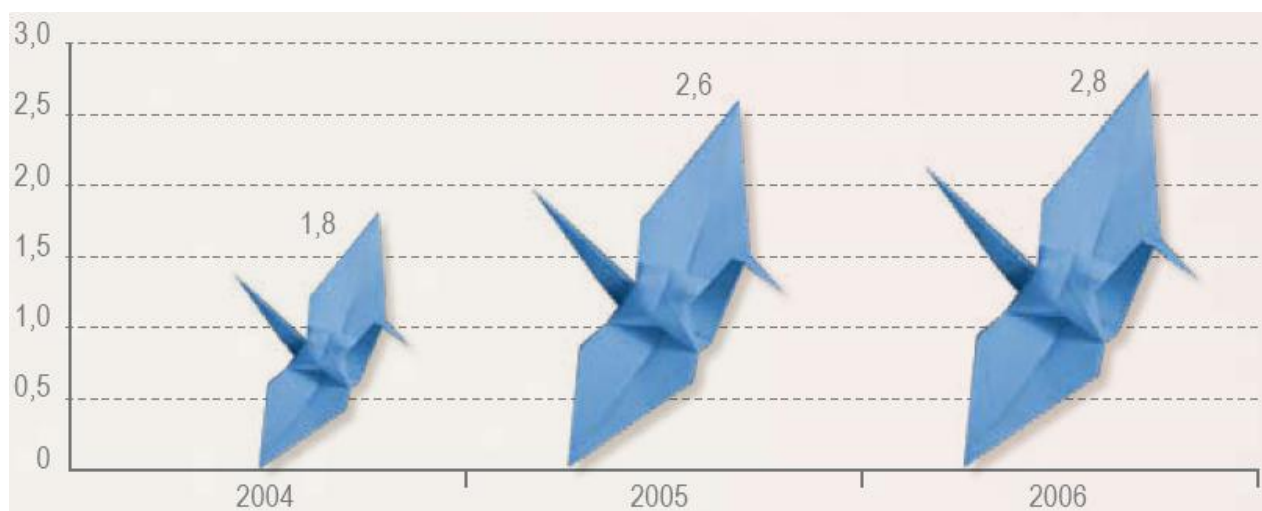

Рис. 2.6. Динаміка депозитів ПАТ «УкрСиббанк» у період 2004 – 2006 рр. (млн. грн.)

Депозитні продукти є відносно стабільним джерелом фондування і ліквідності. У 2006 році «УкрСиббанк» збільшив частку на ринку вкладів до 3,6%, при цьому портфель депозитних продуктів збільшився на 1 млрд. грн., або 37% [44].

Темпи росту ринкової частки депозитів фізичним особам дещо поступалися темпам збільшення обсягів кредитування, що обумовлене вищою залежністю від процентної ставки. Таким чином, банк дотримувався помірної позиції на ринку вкладів, підтримуючи процентні ставки на раціональному рівні і фондуючи ріст кредитного портфеля за рахунок залучення дешевших коштів BNP Paribas та міжнародних позик.

Найпопулярнішою банківською послугою для населення залишилися операції, пов'язані з ощадними рахунками.

Поглиблення фінансово-економічної кризи 2007 – 2008 рр. внесло певні корективи у депозитну політику ПАТ «УкрСиббанк». Однак, протягом 2011 року депозитна база збільшилася порівняно з попереднім роком, унаслідок чого частка депозитів клієнтів у загальних зобов'язаннях зросла на 25,2% і склала 69,7% [41].

Суттєво змінилася структура депозитного портфеля у 2011: об'єм поточних коштів зріс на 10,6% і становить 53,6% у загальному депозитному портфелі (10,9 млрд. грн.).

Попри стриману політику УкрСиббанку щодо вартості залучених коштів індивідуальних клієнтів, банк належить до лідерів за розміром залучених коштів фізичних осіб. Депозитний портфель роздрібного бізнесу банку наприкінці 2011 року склав 13,2 млрд. грн., а частка ринку УкрСиббанку в цьому сегменті становила 3,7%. Одним з найпопулярніших ощадних продуктів банку став «Персональний план збагачення», яким користуються близько 50 тис. клієнтів.

На сьогодні у ПАТ «УкрСиббанку» розроблено і пропонуються наступні види депозитних продуктів:

- Депозит «Активні гроші»;
- Депозит «Надійний статок»;
- Депозит «Гарантований капітал»;
- Депозит «Щасливий вік»;
- Депозит «Персональний план збагачення»;
- Інвестування.

Так, з депозитом «Активні гроші» клієнт зможе без обмежень користуватись наявними на поточному рахунку коштами, поповнювати та знімати готівку з рахунку, отримуючи при цьому додатковий дохід (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Загальні умови депозиту «Активні гроші»

Умови	Валюта		
	Українська гривня (UAH)	Долар США (USD)	Євро (EUR)
Базова ставка (%)	6	2,1	1
Мінімальна сума депозиту	10	10	10
Сума незнижуваного залишку	10	10	10

Депозит «Надійний статок» створений для клієнта який бажає отримувати постійний дохід, не чекаючи закінчення терміну розміщення коштів на рахунок і передбачає щомісячну виплату відсотків та гарантію збереження вкладу (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Загальні умови депозиту «Надійний статок»

Умови	Валюта		
	Українська гривня (UAH)	Долар США (USD)	Євро (EUR)
Базова ставка (%)			
2 місяці	1,7	-	-
3 місяці	11,7	0,7	0,1
6 місяців	13,5	1,5	0,1
9 місяців	14,25	2	0,1
12 місяців	14,5	3,2	1,2
18 місяців	13,8	4,7	1,7
24 місяці	13,3	5,2	-
Мінімальна сума депозиту	1000	500	500

Якщо клієнт володіє вільними коштами, то банком розроблено такий продукт як депозит «Гарантований капітал». Цей депозит є це можливістю отримати максимальний дохід після закінчення терміну розміщення коштів на депозитному рахунку.

Особливості депозиту «Гарантований капітал» наступні:

- якщо сума депозиту перевищує 75 000 грн., 15 000 USD або 15 000 EUR, базова ставка підвищується на 0,2% річних;
- вкладник має право брати участь у програмах заохочення вкладників, що передбачають підвищення відсоткової ставки за депозитом;
- депозит «Гарантований капітал» може бути розміщений терміном на 1, 2, 3, 6, 9, 12, 18 та 24 місяці.

Депозит «Щасливий вік» передбачений для того хто довгий час працював, щоб забезпечити гідне життя собі та своїй родині. Спеціальний депозит для пенсіонерів – це оптимальне співвідношення можливості користуватися

власними коштами та отримувати дохід від розміщення коштів на депозитному рахунку (табл. 2.9, табл. 2.10)

Таблиця 2.9

Загальні умови розміщення депозиту «Щасливий вік»

Валюта депозиту	Мінімальна сума депозиту	Мінімальна сума поповнення
Українська гривня (UAH)	100 грн.	100 грн.
Долар США (USD)	20 USD	20 USD
Євро (EUR)	20 EUR	20 EUR

Таблиця 2.10

Ставки депозиту «Щасливий вік» в залежності від терміну розміщення

(%)

Валюта	Термін розміщення					
	3 місяці	6 місяців	9 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяці
Українська гривня (UAH)	11,85%	13,75%	14,5%	14,75%	14,15%	13,65%
Долар США (USD)	0,85%	1,75%	2,25%	3,45%	4,95%	5,45%
Євро (EUR)	0,1%	0,35%	0,35%	1,45%	1,95%	-

Депозит «Персональний план збагачення» дає можливість накопичувати кошти та отримувати додатковий дохід у вигляді нарахованих відсотків (табл. 2.11, табл. 2.12.)

Таблиця 2.11

Загальні умови розміщення депозиту «Персональний план збагачення»

Назва умови	Характеристика
Порядок виплати відсотків	Наприкінці терміну
Валюта депозиту	<ul style="list-style-type: none"> • Українська гривня (UAH) • Долар США (USD)
Мінімальна сума депозиту	100 грн. / 20 USD
Мінімальна сума щомісячного поповнення	100 грн. / 20 USD
Максимальна сума депозиту	150 000 грн. / 20 000 USD

Таблиця 2.12

**Ставки депозиту «Персональний план збагачення» в залежності від
терміну розміщення**

(%)

Валюта	Термін розміщення				
	6 місяців	9 місяців	12 місяців	18 місяців	24 місяці
Українська гривня (UAH)	13,5%	14,25%	14,5%	14%	13,5%
Долар США (USD)	1,5%	2%	3,2%	4,7%	5,2%

Залучені кошти є основним джерелом формування банківських ресурсів. Залучаючи клієнтські кошти на поточні та депозитні рахунки банки, формують сукупність тимчасових засобів, різних за якісними характеристиками. Серед акумульованої сукупності засобів виділяють строкові кошти, терміни яких визначені договором, і кошти до запитання.

Проведений аналіз показав, що українські банки неодноразово стикалися з обмеженими можливостями щодо формування довгострокових ресурсів з термінових клієнтських коштів, схильних масового відтоку в кризовий період. Довгострокові кошти швидко втрачають свою основну якість – стабільність, що призводить до обмеження можливості банку інвестувати ресурси в термінові, і тим більш довгострокові активи.

Поряд з цим відносно стабільність у кризові періоди демонструють короткострокові депозити терміном до 1 року, які можуть використовуватися банками для розміщення в «довгі» активи. Разом з цим, вітчизняні банки мають значні обсяги коштів до запитання (більше третини в загальній структурі залучених коштів) є перспективним джерелом формування кредитних ресурсів банку. Короткострокові депозити виявляються найбільш стабільними джерелами формування ресурсів у кризові періоди.

Переказні депозити, що включають в себе залишки на поточних клієнтських рахунках, а також депозити на ощадних рахунках до запитання мають перспективи щодо збільшення свого обсягу шляхом залучення банками

більшого числа клієнтів на розрахунково-касове обслуговування, відкриття карткових клієнтських рахунків, залучення готівкових коштів населення на різні ощадні вклади.

Таким чином, на сьогоднішній день депозити в банках України найрізноманітніші. Проте обираючи банк для розміщення своїх коштів, потрібно в першу чергу звертати увагу на стабільність та надійність банку, його платоспроможність та репутацію.

Висновки до розділу 2

Сьогодні неможливо протистояти процесам глобалізації у фінансовій сфері, проте необхідно управляти процесами входження іноземних банків на вітчизняний фінансовий ринок, регулювати їхню діяльність у тих напрямках, які відповідають інтересам вітчизняної економіки, забезпечують стабільність функціонування вітчизняної банківської системи.

В цілому варто зазначити, що банківська система України перебуває у постійному розвитку і з кожним роком дедалі більше залучається до світових глобалізаційних процесів. З метою розвитку вітчизняного банківського сектора з урахуванням присутності іноземного капіталу необхідно вжити заходів, які покликані захистити національні інтереси у банківській сфері.

Підвищення конкурентоспроможності національних банківських установ дасть змогу уникати чи зменшувати вплив ризиків, що є наслідком фінансової глобалізації, що, у свою чергу, приведе до зростання стійкості вітчизняної банківської системи та врешті-решт допоможе вітчизняним банкам у процесі своєї діяльності вийти на міжнародний рівень.

Таким чином, акцентування уваги на проблемах, пов'язаних із наданням депозитних послуг фізичним особам банками, – це об'єктивне усвідомлення загальноекономічної ситуації. Дослідження реальних подій, що сталися на ринку депозитних послуг України протягом 2006 – 2012 років, свідчать про

існування певних проблем, зумовлених світовою фінансовою кризою, недовірою населення до фінансових установ.

Ситуація, в якій працюють сьогодні фінансові установи, у тому числі й банки, є досить не простою. Особливо це відчутно в умовах фінансової нестабільності країни, що проявилось у 2008 – 2009 роках. Виникає безліч зовнішніх і внутрішніх ризиків, які в умовах стабільного функціонування банківської системи більш стримані та менше впливають безпосередньо на діяльність банків.

Однією з проблем, яка визначена за результатами дослідження динаміки наданих депозитних послуг фізичним особами, є недовіра клієнтів до банків, що пов'язане з ризиком блокування коштів на рахунках банків або навіть і з банкрутством фінансової установи.

Заходи, що запропоновані окремими дослідниками, а також той асортимент депозитних продуктів спрямовані першочергово на відновлення довіри та вдосконалення роботи банків у сфері надання депозитних послуг фізичним особам. Крім того, вони спрямовані на збільшення обсягів залучених коштів фізичних осіб і підтримки лояльності клієнтів до банківської системи.

Це матиме позитивний ефект у контексті забезпечення банків необхідними ліквідними коштами, що формує підґрунтя для подальших науково-практичних досліджень щодо виявлення нових потреб для нових клієнтів, розроблення принципово нових банківських продуктів і наукового обґрунтування доцільності та економічної ефективності їх упровадження.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

3.1. Напрями оптимізація депозитних операцій комерційних банків

Критичний розгляд і власні дослідження багатьох вчених теперішнього часу дають підстави визначити ризик депозитних операцій банків як ймовірність неповернення депоненту всієї чи частини суми депозитних ресурсів у результаті банкрутства банку або переведення ресурсів клієнта до іншого банку чи дострокового вилучення депозиту внаслідок погіршення платоспроможності банку чи суб'єктивних мотивів власника депозиту.

Вручаючи банку свої заощадження, вкладники ризикують. Проте, слід визнати, що і у банків існують ризики, пов'язані з депозитами. Кожен банк здійснює депозитні операції, що відрізняються умовами, строкам, валютою залучення коштів та складом суб'єктів економічних відносин з приводу розміщення в банку тимчасово вільних коштів. А відтак, виникає велике розмаїття факторів, що впливають на ймовірність виникнення ризикової ситуації в процесі формування депозитних коштів та розпорядження ними банками.

Також важливо зазначити, що кожен банк розробляє свою депозитну політику, визначаючи види депозитів, їх терміни і відсотки по них, умови проведення депозитних операцій, спираючись при цьому на специфіку своєї діяльності і враховуючи чинник конкуренції з боку інших банків та інфляційні процеси, що протікають в економіці.

Факторами депозитного ризику можуть бути такі, що пов'язані з достроковим вилученням коштів як з об'єктивних причин, так і суб'єктивних мотивів клієнтів; зміною темпів інфляції, внаслідок чого знижується чи зростає ціна ресурсів на ринку; появою нових ринків більш дешевих ресурсів; зміною в курсовій політиці центрального банку і норм резервування залучених ресурсів банків; співвідношенням попиту і пропозиції на ринку депозитів юридичних

і/або фізичних осіб та ін. Їх можливу сукупність можна визначити як прямі фактори депозитного ризику, що відображають специфіку операцій банку з залучення тимчасово вільних коштів економічних агентів ринку для подальшого використання з метою отримання доходів і прибутку [40].

У роботі з депозитами потенційний ризик виникає в тих випадках, коли банки вимушені переплачувати вкладникам за притягнені засоби у вигляді премії за їх додатковий ризик або коли засоби недоступні. Якщо засоби легко доступні банкам і дешеві, то ризик депозитів зводиться нанівець. Залежність великих банків від клієнтів, що розмістили великі суми в депозити, впливає на ризик ліквідності банку. В дрібних банках такого ризику немає, оскільки вони не мають масштабних зобов'язань перед декількома клієнтами. Солідний клієнт, як правило, обирає великий банк або великі суми тримає в тимчасових інвестиціях.

При втраті довіри до банку клієнти одразу вилучають крупні депозити, а у банку виникають проблеми з платежами за зобов'язаннями. Часто банк в такій ситуації вимушений підвищувати ставки на вклади, щоб залучити необхідні ресурси або не допустити відтоку наявних грошових коштів [25, 33].

Так, зокрема, ризиковими обставинами є те, що поза активним банківським оборотом залишається значна частка тимчасово вільних коштів населення. Як наслідок, національна економіка недоотримує ресурси для розвитку; зростає пропозиція готівки на ринку, що виступає додатковим фактором розвитку інфляції в країні та підвищує інфляційні ризики депонентів коштів.

Щоб запобігти можливим негативним наслідкам зростання частки зовнішніх запозичень в структурі зобов'язань банку, Національний банк України ввів норму резервування ресурсів, що залучені банками на міжнародних ринках.

В Україні, як і раніше, діє порядок зберігання резервів на окремому рахунку в банку і неможливості його використання при тимчасовій скруті навіть на найкоротший термін, тобто це за своєю сутністю «мертві» гроші для стійко функціонуючого банку.

Головне достоїнство такого підходу, у тому числі в критичний момент, – вкладники банку можуть гарантовано отримати свій вклад в межах існуючого процентного розміру резервування. Банки, що давно діють, поступово нарощуючи депозитну базу, не зазнають великої скрути, додатково відраховуючи на спеціальний рахунок деяку суму коштів. Це тим більше мало відчутно в умовах зниження банком відсотка резервування.

Таким чином, в сучасних умовах необхідність обов'язкового резервування частини банківських депозитів визначена наявністю ризику їх збереження. У зв'язку з цим можна навести наступні аргументи, які підтверджують, що обов'язкові резервні вимоги є дієвим інструментом в управлінні банківськими ризиками:

- ризик втрати депозитів безпосередньо пов'язаний з кредитним ризиком, тобто невиконанням позичальником своїх зобов'язань перед банком щодо повернення позики і відсотків за неї;

- відсутність досвіду ведення грошових операцій за законами ринку зумовила високу вірогідність втрати вкладів громадян, головним чином поміщених до приватних фінансових установ (інвестиційні доходи);

- відсутність або низький рівень економічних знань у громадян провокує незаконні дії фінансових структур з їх грошовими заощадженнями, аж до обману і прямого розкрадання;

- втрата депозитів їх власниками – це остання ланка в ланцюзі економічних і політичних проблем, що впливають на діяльність фінансових установ, зокрема комерційних банків.

Для підвищення результативності резервування частини притягнених ресурсів при використанні його як інструменту мінімізації банківських ризиків в роботі з депозитами доцільно:

- на рівні центрального банку узагальнити світовий досвід, витягувати з нього і застосувати у себе найбільш дієві елементи цього інструменту фінансово-кредитного управління, наприклад, виплачувати компенсацію банкам на суму резерву, що знаходиться на спеціальному рахунку, щодня

здійснювати підрахунок суми резерву, спростити механізм підрахунку суми резерву з метою унеможливлення маніпуляцій з притягненими ресурсами з боку банків, як міра дії збільшувати розмір відрахувань в резерв для банків, які проводять ризиковану політику при розміщенні ресурсів;

- на рівні комерційних банків переглянути свої позиції відносно обов'язкового резервування з точки зору управління ризиками не лише при роботі з депозитами, але і при проведенні активних операцій.

Оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, ними можна і потрібно управляти, знаходити ефективні методи та інструменти, які б забезпечили їхню мінімізацію. Процес управління ризиками є системним і пов'язаним з виявленням та аналізом ризику, розробкою і вжиттям необхідних заходів щодо його зниження та ефективного моніторингу [40].

Якнайповніше управління ризиками можливе за умови розробки стратегії управління, яка має затверджуватися радою банку і включає визначення ризиків та перелік основних завдань управління ними і функціональну структуру такого управління.

Основні стратегічні напрями управління повинні опрацьовуватися через програму управління ризиками. Ця програма має передбачати можливість попередження їхнього виникнення і впровадження системи раннього реагування на ризики. З цією метою при проведенні кожної значної за обсягом депозитної операції в банку доцільно впровадити прогноз-систему, за якої на стадії оцінки проекту проводиться всебічне дослідження операції та виявляється комплекс ризиків, що можуть виникнути. Виявлення ризиків на стадії прогнозування операцій дає можливість розробити комплекс дій для попередження виникнення ризиків та управління ними. І, нарешті, банк повинен мати схему дій (положення) на випадок надзвичайних ситуацій для прийняття керівництвом оперативних управлінських рішень у разі виникнення надзвичайних ситуацій та обставин, які можуть мати потенційно небезпечні наслідки для фінансової стійкості банку.

Отже, депозитний ризик банку – це ймовірність недоотримання очікуваного рівня депозитів внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників в умовах невизначеності діяльності банку.

Поряд з вищесказаним відзначимо, що вітчизняний ринок депозитних банківських послуг для фізичних осіб є конкурентним, причому поряд із розміром процентів за вкладами при ухваленні рішення щодо інвестування власних коштів споживач звертає увагу на якісні параметри банківської послуги, а саме: матеріальну базу банку, кваліфікацію персоналу в конкретному структурному елементі банку, графік роботи і швидкість обслуговування банку тощо. Слід звернути увагу, що ці параметри тісно взаємопов'язані і впливають один на одного, що дає змогу стверджувати про необхідність формування системи оцінювання якості депозитних банківських послуг для фізичних осіб. Визначення рівня конкурентоспроможності послуг з урахуванням внутрішніх системних взаємозв'язків дасть змогу зробити об'єктивні висновки щодо наявної ситуації і визначити перспективні напрямки нею.

На нашу думку, для формалізації якісних критеріїв як невід'ємної складової системи оцінювання конкурентоспроможності депозитних банківських послуг для фізичних осіб, за наявності чітких внутрішніх зв'язків між критеріями, доцільно використовувати математичний апарат теорії графів з метою визначення та побудови матриць парних порівнянь кінцевої кількості альтернатив для кожного числа факторів.

Ухвалення рішення у споживача щодо кінцевого вибору n -ної банківської послуги, яка пропонується m -ним банком, ми вважаємо слабо структурованим, оскільки чіткі та явні взаємозв'язки між елементами системи є ірраціональними (суто індивідуальними) і залежать лише від кінцевого рішення споживача. У такому разі доцільним є визначення якості банківської послуги для фізичних осіб як системи факторів, які за сукупністю взаємопов'язаних елементів створюють саме когнітивну систему, що виступає, з одного боку, засобом структурізації і формалізації ситуації, а з іншого – засобом її аналізу.

Для кінцевого споживача – фізичної особи оцінювання конкурентоспроможності банківської послуги за якісними критеріями можна здійснити за допомогою застосування математичних графів, яка базується на критеріях вибору. Слід зазначити, що при ранжируванні альтернативних виборів споживача за допомогою методу попарних порівнянь із ваговими коефіцієнтами будемо надавати перевагу такій альтернативній банківській послугі, узагальнююча кінцева оцінка якої вважається більшою з-поміж інших варіантів-альтернатив [35, 302].

Цей підхід використовується для аналізу когнітивних систем, що дає змогу розв'язати специфічну проблему оцінювання якості банківської послуги, адже кінцеве рішення щодо купівлі тієї чи іншої банківської послуги приймає споживач. Споживач намагається обрати саме ту банківську послугу, яка буде мінімізувати дисонанс між очікуваними параметрами якості банківської послуги і наявними альтернативами на ринку.

Такий підхід дає змогу отримати достатньо простий, об'єктивний і формалізований спосіб вибору з кінцевої множини альтернатив. Отже, використаємо метод попарних порівнянь за умови нерівнозначності факторів впливу за будь-якого змістовного навантаження факторів і будь-яких вагових коефіцієнтах.

Зупинимося більш детально на основних етапах здійснення аналізу конкурентоспроможності банківських послуг за допомогою методу попарних порівнянь (дод. В, рис. В.1).

Нехай $A = \{A_i, i = 1, \dots, m\}$ – кінцева множина альтернатив прийняття рішень споживача банківських послуг, яка оцінюється за допомогою n факторів ($P_k, k = 1, \dots, n$). Поряд з цим, припустимо, що фактори з номерами $k = 1, \dots, n_1$ необхідно максимізувати, а $k = n_1 + 1, \dots, n$ – мінімізувати (тобто їхні значення збільшуються або зменшуються відповідно при поліпшенні показників). Кожен елемент матриці S_k для фактора P_k будемо визначати за системою критеріїв:

$$S_{ij}^k = \begin{cases} 0, & \text{якщо } a_{ki} < a_{kj} \\ 0,5, & \text{якщо } a_{ki} = a_{kj}, \quad i, j=1, \dots, m \\ 1, & \text{якщо } a_{ki} > a_{kj} \end{cases}$$

При використанні підходу попарних порівнянь вибір цієї чи іншої системи варіацій прийняття рішень не впливає на кінцевий результат інтенсивності вибору релевантних переваг для споживача.

У зв'язку з тим, що існують обмеження щодо кількості альтернатив (як у будь-якої системи), множина A лежить усередині деякої n -вимірної фігури, сторони якого описуються векторами:

$$A = \begin{cases} P^k = P_n^k \\ P^k = P_b^k, \quad k = 1, \dots, n \end{cases}$$

де P_n^k та P_b^k – мінімально і максимально можливі значення альтернативи на факторі P^k .

Тобто для оцінювання альтернативи прийняття рішення a щодо вибору банківської послуги (за якісними параметрами) на неперервній множині альтернатив використаємо залежність:

$$W(a) = \sum_{k=1}^n v^k \tilde{a}_k$$

де v^k – вага фактора P^k ,

\tilde{a}_k – значення фактора P^k на альтернативі a нормованого наступним чином:

$$\tilde{a}_k = \begin{cases} \frac{a_k - P_n^k}{P_b^k - P_n^k}, & k = 1, \dots, n_1 \\ \frac{P_n^k - a_k}{P_b^k - P_n^k}, & k = n_1 + 1, \dots, n_1 \end{cases}$$

Слід зазначити що за економічною сутністю рівняння розкриває функцію корисності, яка базується на методі попарних порівнянь з урахуванням нерівнозначності вагових коефіцієнтів. За допомогою побудови цієї функції

корисності ми можемо проаналізувати якісні параметри банківської послуги, які обирає споживач з метою максимізації задоволення потреб споживача, тобто що більше значення $W(a)$ із двох попарних порівнянь, то більшою є вірогідність того, що буде здійснений вибір із двох альтернатив у бік купівлі саме цієї банківської послуги.

Зауважимо, що при використанні цього підходу процес прийняття рішення неможливо здійснити без ідентифікації критеріїв, які впливають на якість банківської послуги і визначення їхніх вагових коефіцієнтів.

Як базовий метод для розв'язання цієї проблеми застосуємо теорію орієнтованих графів, яка дозволяє пов'язати кількісні та якісні характеристики об'єкта, який досліджується. Поряд з цим економічна модель, яка побудована за допомогою орграфів, дозволяє спрогнозувати реакцію системи на ендогенний і екзогенний вплив, обирати найбільш ефективне рішення щодо управління системою.

Побудова орграфа для визначення ступеня внутрішньої взаємообумовленості критеріїв формулюється так:

- вершинами орграфа виступають фактори, які характеризують якість банківської послуги;
- кожній вершині присвоюється числова характеристика, значення якої вимірюють тим чи іншим способом (вказуються одиниці виміру);
- дуги орграфа характеризують прямі зв'язки між визначеними факторами;
- оргграф вважається сильно пов'язаним, тобто кожна вершина впливає на всі інші прямо або опосередковано (через інші вершини).

Специфікою цих елементів підсистеми є те, що, по-перше, потрібно провести виявлення параметрів, які впливають на прийняття кінцевого рішення у споживача – фізичної особи, а в подальшому перевести якісні показники в цифрові значення за допомогою присвоєння цим факторам певних цифрових характерних значень. На жаль, цей етап оцінювання неможливо вважати

об'єктивним, оскільки набір рангових значень параметрів системи можна визначити за рахунок опитування споживачів, тобто експертним методом.

Поряд з цим, слід зазначити, що цей підхід допоможе визначити прогнозні тенденції щодо формування потреб споживачів, що, у свою чергу, допоможе в майбутньому управляти рівнем конкурентоспроможності банківської послуги.

При побудові орграфа залучення експертів (споживачів банківських послуг) при моделюванні системи використаємо на двох етапах:

1) при виділенні факторів, які характеризують поведінку системи (щодо цілей дослідження) – для побудови вершин орграфа;

2) при встановленні зв'язків між факторами – для визначення вагових коефіцієнтів дуг.

Виокремлюючи критерії якості банківської послуги, потрібно обґрунтувати можливість вибору того чи іншого фактора та зазначити їхню внутрішню ґрунтовну і змістову наповненість – можливість прямого впливу на вершину, як можливість управління критерієм конкурентоспроможності банківської послуги і бажаний напрямок зміни вершини з метою оцінки альтернатив.

На наступному етапі здійснюється визначення числового значення можливості внутрішнього впливу одного критерію на інший, причому зв'язки повинні формуватися таким чином, що в обов'язковому порядку повинні прослідковуватися як прямі, так і опосередковані зв'язки між усіма критеріями.

Другий і третій етапи (див. дод. В) описують математичні розрахунки на основі побудови матриці суміжності вершин орграфа та нормалізації отриманих значень кожного з критеріїв визначення ранжирування альтернатив (різних комбінацій значень) залежно від отриманих оціночних значень.

Виходячи з цього, метод попарних порівнянь дає змогу отримати об'єктивні результати вибору оптимальної альтернативи з визначеним набором критеріїв, які значною мірою мають вплив на рівень якісної складової конкурентоспроможності депозитних банківських послуг для фізичних осіб. Для банку цей науково-методичний підхід дає змогу обрати оптимальне

рішення щодо управління системою якості з чіткими визначеними зв'язками, базуючись на перерозподілі ресурсів між критеріями – вершинами орграфа, тобто моделюючи систему.

3.2. Вдосконалення механізму ціноутворення на депозитні продукти банків

Ефективна діяльність комерційного банку базується на використанні механізму банківського менеджменту, складовою якого є його депозитна політика, інструменти реалізації якої є цінові та нецінові. При цьому більшість банків використовує диференційовані відсоткові ставки залежно від строків та видів вкладів. Банк використовує також додаткову систему заохочення у вигляді бонусів для окремих вкладників. При цьому банки України використовують однакові процентні ставки за депозитами у всіх регіонах де вони здійснюють свою діяльність, не враховуючи особливостей соціально-економічного розвитку областей. Такий підхід не дає можливості банкам повноцінно використовувати потенційні фінансові ресурси для поповнення своїх джерел для активних операцій, що в свою чергу приводить до недоотримання ними прибутку.

Кожен регіон України має свої суттєві економічні, соціальні та інші особливості, які необхідно враховувати при розробці стратегії депозитної діяльності як усього банку, так і окремих його підрозділів, а також в процесі поточної реалізації депозитної політики банків у кожному регіоні. У більшості розвинутих регіонах фінансова інфраструктура представлена значною кількістю як безпосередньо банків-юридичних осіб, так і філій.

Наслідком є те, що лідером по залученню депозитних ресурсів в Україні є м. Київ – близько 35 % від загального обсягу. Значні позиції при цьому належать Дніпропетровській та Донецькій областям. Разом банки трьох із 26 регіонів України змогли залучити 53 % депозитів банківської системи. А якщо прийняти до уваги ще й Харківську, Одеську, Львівську та запорізьку області –

то на їхню частку припадає майже 77 % депозитних ресурсів всієї банківської системи України [60].

Відтак, вітчизняна банківська система має надзвичайно нерівномірний розподіл, оскільки характерна ситуація, коли окремі регіони мають значний дисбаланс попиту і пропозиції грошових коштів. До того ж недостатнє врахування банками особливостей кожного регіону призводить до втрати реальних можливостей щодо здійснення депозитних операцій.

У сукупності особливості регіонів суттєво впливають на депозитну діяльність усіх банків, але при цьому для одних банків це вплив несуттєвий, коли інші мають обов'язково їх враховувати у процесі своєї діяльності. Ігнорування регіональних особливостей може негативно впливати на прибутковість та ліквідність банківської установи, тому основною метою менеджменту банку є перетворення їх на фактори, що навпаки сприяють використанню потенційних можливостей.

Аналіз діяльності більшості банківських установ в Україні свідчить про універсалізацію ставок за депозитами у всіх регіонах. Приймаючи рішення про відкриття нових філій банку слід оцінити ті регіональні особливості, які будуть впливати на його депозитну діяльність та вжити заходів щодо зменшення їх негативного прояву. Відповідним підрозділам банку необхідно ґрунтовно займатися дослідженням та аналізом регіональних особливостей, оскільки адекватне використання отриманої інформації дасть змогу банку залучати потенційно можливі ресурси, збільшуючи при цьому свою прибутковість.

Основними інструментами реалізації депозитної політики є цінові та нецінові. У сучасних умовах більшість банків використовує саме нецінові методи, пропонуючи своїм клієнтам банківські послуги та інші преференції. Однак, як свідчить досвід, більш дієвим залишаються саме цінові інструменти. Керуючись цим, ми пропонуємо розраховувати регіональні коефіцієнти, що буде коригувати процентну ставку за депозитами.

Враховуючи вищезазначені особливості регіону, пропонується наступний алгоритм розрахунку регіонального коефіцієнта:

1. Вибір факторів, що визначають особливості регіону.
2. Визначення одного базового або ж декількох, які є найвпливовішими.
3. Присвоєння ступеня значущості кожному з факторів.
4. Безпосередньо розрахунок корегуючого регіонального коефіцієнта.
5. Корегування процентних ставок з урахуванням регіонального коефіцієнту.

Найбільш доцільними є наступні показники (табл. 3.1) [58, с.361]

Таблиця 3.1

Показники, що використовуються для розрахунку корегуючого регіонального коефіцієнта

Показник	Градація показника		
Середньомісячний дохід на душу населення, грн.	Менше 1500	Від 1600 до 3000	Більше 3000
Середній прибуток підприємств у регіоні	Нижче середнього в Україні	Середній в Україні	Вище середнього в Україні
Схильність населення до споживання	Схильність до споживання превалює на схильністю до заощадження	Відсутність чітко вираженої схильності до споживання	Схильність до заощадження превалює на схильністю до споживання
Рівень конкуренції у фінансовому секторі	Низькоконкурентний ринок	Середня конкуренція на ринку	Висококонкурентний ринок
Індекс споживчих цін	Менше 1	Від 1,01 до 1,2	Більше 1,21
Валовий регіональний продукт	Менше середнього	Середній	Більше середнього
Рівень безробіття	Більше 9%	Від 8 до 9%	Менше 8%
Імідж банку в регіоні	Банк має позитивний імідж	Банк є досить відомим у даному регіоні	Банк має негативний імідж

Базовими показниками можна вважати середньомісячний дохід на душу населення у регіоні, середній прибуток підприємств у регіоні та схильність населення до споживання.

Присвоєння значущості кожному з показників повинно відбуватися за допомогою спеціалізованого програмного комплексу оскільки показники утворюють нечітку множину. Коригуючий коефіцієнт регіону матиме такий вигляд:

$$P_k = 0,20D_n + 0,20D_p + 0,20C_c + 0,15P_k + 0,15B_{PP} + 0,050I_c + 0,025I_b + 0,025P_b$$

де P_k – регіональний корегуючий коефіцієнт;

D_n – середньомісячний дохід на душу населення в регіоні;

D_p – середній прибуток підприємств в регіоні;

C_c – схильність населення до споживання;

P_k – рівень конкуренції;

I_c – індекс споживчих цін;

I_b – імідж банку в регіоні;

B_{PP} – валовий регіональний продукт;

P_b – рівень безробіття.

Отже, процентну ставку за депозитами для регіону слід розраховувати за такою формулою:

$$D_{cp} = C_b + P_k$$

де D_{cp} – депозитна ставка для регіону;

C_b – базова ставка;

P_k – регіональний коефіцієнт.

Ціну з впевненістю можна вважати одним з основних інструментів стимулювання попиту на депозитні продукти банку. Оскільки більша частина ресурсів банку формується за рахунок залучених, а не власних ресурсів, то саме ціноутворення на банківські депозитні продукти потребує від банку точного розрахунку та врахування всіх факторів, які можуть вплинути на кінцевий результат. Ціноутворення на банківські депозитні продукти має прямий вплив на встановлення ціни кредитних продуктів. Отже, удосконалення механізму ціноутворення на банківські депозитні продукти є важливою задачею ефективна реалізація якої забезпечить формування необхідного обсягу ресурсів з мінімальними витратами.

Ключовим елементом системи ціноутворення на банківські депозитні продукти є механізм ціноутворення, який являє собою сукупність наступних

послідовних дій: формування цінової політики та цінової стратегії банку як інструменту планування; встановлення ціни на банківські продукти, використовуючи методи ціноутворення, які відповідають обраним ціновій політиці та стратегії; аналіз встановлених цін на банківські продукти; контроль відповідності встановлених цін досягненню стратегічних цілей та реалізації цінової політики банку [37].

Узагальнюючи теоретичні основи ціноутворення на банківські депозитні продукти та враховуючи практичні аспекти встановлення цін у банках, вважаємо, що ціноутворення повинно відбуватись поетапно.

Першочерговим етапом при ціноутворенні на депозитні банківські продукти є визначення стратегічної мети діяльності банку на даному ринку, від вибору якої буде залежати обрана ним цінова політика та стратегія.

Цінова політика – це сукупність економічних та організаційних заходів, направлених на досягнення за допомогою цін найкращих результатів діяльності банківської установи, забезпечення її стабільного розвитку.

Цінова політика банку являється основою для розробки його стратегії ціноутворення. Отже, під стратегією ціноутворення доцільно розуміти сукупність довгострокових положень та принципів, керуючись якими, суб'єкт господарювання, у тому числі і банк, встановлює ціни на власну продукцію, при цьому вона розробляється виходячи зі стратегічних цілей цінової політики. Цінові стратегії є складовою стратегії розвитку банку.

Наступним етапом є вибір та обґрунтування методів ціноутворення що повинні відповідати сформованій ціновій політиці та стратегії банку. На даному етапі варто визначити, який саме метод (витратний, ринковий чи комбінований) банк використовуватиме для встановлення цін на банківські депозитні продукти.

Витратні методи ціноутворення передбачають розрахунок ціни на банківські продукти шляхом додавання до витрат, пов'язаних з створенням даних продуктів, певної визначеної величини, що, як правило, включає премію за ризик та планову величину прибутку.

При використанні ринкових методів ціноутворення витрати розглядаються банком лише як обмежувальний фактор, основу при встановленні ціни становлять ринкові ціни.

Використання комбінованого методу ціноутворення на банківські продукти передбачає поєднання витратного та ринкового методів ціноутворення.

Для обґрунтування вибору методу встановлення ціни на депозитні банківські продукти, варто визначити ті фактори, які впливають на ціноутворення. Перш за все необхідно здійснювати розрахунок індикативної ціни, це дасть можливість банку визначити вартість ресурсу для конкретного банку.

Базова процентна ставка це – змінна величина, що визначається як середнє значення (3, 6, 9 та 12 місяців) процентної ставки за депозитами, залученими на рахунки домашніх господарств та суб'єктів господарювання у гривнях, доларах США та євро на визначений у договорі строк. Для визначення базової процентної ставки на банківський депозитний продукт необхідно визначити індикативну (реальну вартість залучених ресурсів для банку) ціни на банківські депозитні продукти терміном на 3, 6, 9 та 12 місяців у гривнях, доларах США та євро.

Розрахунок індикативної ціни ресурсів банку проведемо на основі методики використовуючи номінальні ставки по депозитам провідних українських банків I-IV групи на ринку депозитних продуктів.

Вартість фінансових ресурсів визначається за наступною формулою [28, 87]:

$$r = \sum_{i=1}^n r_{ni} \times w_i$$

де r – середньозважена вартість фінансових ресурсів;

r_{ni} – вартість залучення i -го джерела фінансових ресурсів;

w_i – питома вага i -го джерела фінансових ресурсів у їх загальній сумі;

n – кількість джерел ресурсів.

При цьому вартість залучення і-го джерела фінансових ресурсів визначається за наступною формулою [29 , 39]:

$$r_{ni} = \frac{r_i}{1 - NOR}$$

де r – процентна ставка і-го джерела фінансових ресурсів;

NOR – норма обов'язкового резервування коштів для кожного джерела фінансових ресурсів.

Варто зазначити, що для встановлення ціни на банківські депозитні продукти, базою для коригування, тобто базовими ставками (БПС), будуть розраховані значення вартості ресурсів банку у відповідних валютах.

Після розрахунку індикативної процентної ставки банк має реальне значення вартості ресурсів для себе. Порівнявши реальні та потенційні (ринковий рівень) процентної ставки банківських депозитних продуктів на ринку, банк може визначити базову ставку.

Якщо, вартість ресурсів банку не перевищує ринковий рівень процентної ставки – банк може встановлювати розмір ставки на основі індикативної ціни. В разі, якщо вартість ресурсів перевищує ринковий рівень процентної ставки банківських депозитних продуктів, необхідно провести градацію бальних оцінок факторів впливу на ціни депозитних продуктів, яка буде залежати від граничнодопустимого інтервалу коригування реальної складової ціноутворення та рівня її відповідності індикативній ставці.

Для корегування базових процентних ставок пропонуємо враховувати:

- строк, на який видається продукт;
- валюта, у якій надається продукт;
- місце реалізації продукту банку;
- категорія суб'єктів, яким реалізуються банківські продукти;
- окремі характеристики депозитного продукту.

При цьому основними факторами впливу на розмір процентної ставки депозитних продуктів будемо вважати строк та валюту, інші фактори мають

однаковий рівень впливу. Кінцева ціна на депозитні продукти ($\Pi_{\text{кінц}}$) буде визначатися за наступною формулою:

$$\Pi_{\text{кінц}} = \text{БПС} - \Delta R_{\text{к}}$$

де БПС – базова процентна ставка депозитного продукту;

$\Delta R_{\text{к}}$ – скорегована різниця між величиною базової та потенційної процентної ставки.

При цьому, $\Delta R_{\text{к}}$ визначатиметься за формулою:

$$\Delta R_{\text{к}} = \Delta R \times [x_1 \times K_{\text{т}} + x_2 \times (K_{\text{суб}} + K_{\text{рег}} + K_{\text{ум}})]$$

де, $K_{\text{т}}$ – коефіцієнт коригування відносно строків депозитного продукту;

$K_{\text{суб}}$ – коефіцієнт коригування залежно від суб'єктів;

$K_{\text{рег}}$ – коефіцієнт коригування залежно від місця реалізації депозитного продукту;

$K_{\text{ум}}$ – коефіцієнт коригування залежно від окремих характеристик депозитного продукту.

Критеріями для вибору індикативної процентної ставки (ІПС), яка буде враховуватися при розрахунку ΔR , є валюта та строк депозиту.

При цьому, ІПС1, ІПС2, ІПС3, ІПС4 – індикативні ставки на депозити строком відповідно 3, 6, 9 та 12 місяців. Внаслідок чого можна визначити коефіцієнти коригування ΔR за кожним визначеним критерієм (середнє значення пропонованих коефіцієнтів за кожним окремим фактором становитиме 1, таким чином, середня величина $\Delta R_{\text{к}}$ за кожним окремим фактором дорівнюватиме ΔR).

Першим фактором, за яким проведемо градацію коефіцієнтів корегування є строк депозитного продукту. Як було зазначено раніше, строк користування депозитним продуктом банку впливає на ціну даного продукту.

Таким чином, враховуючи, те що коригуюча величина ($\Delta R_{\text{к}}$) буде відніматися від визначеної базової ставки, коефіцієнти коригування встановлювалися таким чином, щоб при збільшенні строку депозиту, розмір даної величини зменшувався, а кінцева ціна збільшувалася.

Визначимо коефіцієнти корегування залежно від суб'єктів, яким реалізуються депозитні продукти банку. Так, якщо банк орієнтується на залучення основної частини коштів від фізичних осіб, то вкладники-фізичні особи є фактором збільшення ціни на дані продукти. Таким чином, з метою заохочення від клієнтів-фізичних осіб коштів на депозитні рахунки банку, ціни на дані продукти мають бути дещо вищими за ціни на аналогічні продукт для юридичних осіб. Одночасно, варто провести градацію фізичних осіб залежно від віку, так як, найбільш пріоритетними для банку є ресурси залучені від осіб пенсійного віку.

Як було зазначено раніше, необхідно враховувати місце розташування та мережу відділень. При цьому, основним фактором впливу на ціну в даному випадку виступає рівень конкуренції в населених пунктах.

Також фактором ціноутворення на депозитні продукти банку, який буде враховуватися при корегуванні ΔR , є характеристика окремого депозитного продукту, тобто інформація щодо можливості поповнення та дострокового зняття коштів з депозитного рахунку клієнта.

Найбільш пріоритетними для банку є депозити, які не передбачають поповнення та дострокове зняття коштів, тому ціни на дані продукти мають бути найвищими.

Мінімальні ціни пропонуються банком для депозитів, за якими можливе поповнення та дострокове зняття фінансових ресурсів.

Таким чином, з метою врахування окремих характеристик депозитних продуктів банку при ціноутворенні даних продуктів, варто скорегувати ΔR на визначені коефіцієнти (Кум).

Крім визначених критеріїв, з метою коригування базової процентної ставки банку, необхідно враховувати стадію життєвого циклу депозитного продукту. На сучасному етапі, всі процентні продукти банку, в тому числі і депозитні, знаходяться на стадії розвитку, тому визначена величина ΔR не буде підлягати корегуванню за даним критерієм.

Проте, зважаючи на те, що банк здійснює свою діяльність в умовах високої конкурентної боротьби, варто враховувати можливі варіанти зміни встановлених процентних ставок залежно від зміни положення продукту на банківському ринку. При цьому, варто зазначити, що у випадку виходу депозитного продукту на ринок, процентну ставку варто відповідно дещо підвищити. Якщо даний продукт знаходяться на стадії спаду, може виникнути дві ситуації: або намагатися зберегти його позиції на ринку, здійснивши аналогічні дії, що і у попередньому випадку, або залишити цінові параметри даного продукту без змін чи навіть дещо зменшити, якщо банку не вигідно в подальшому їх реалізовувати. Варто зазначити, що для відповідності пропонованої моделі змінам ринкового середовища та пріоритетам діяльності банку, відповідні працівники фінансово-економічного управління та КУАП, не менше ніж раз на рік, повинні здійснювати перегляд запропонованих коригуючих значень. Отже, після проведення градації бальних оцінок факторів впливу на ціни депозитних продуктів банку, варто провести кількісну оцінку виділених факторів ціноутворення для окремих продуктів банку, використовуючи встановлену систему коректив, та визначити кінцеву ціну даних продуктів.

Таким чином, використавши запропонований алгоритм ціноутворення для депозитних продуктів, банк має можливість встановлювати ціни відповідно до ринкового рівня, враховуючи пріоритети його діяльності на ринку даних продуктів та регіональну специфіку, результатом чого має стати скорочення обсягу процентних витрат банку від обслуговування даних продуктів.

Останнім етапом, відповідно до пропонованої концепції ціноутворення є прийняття управлінських рішень керівництвом банку щодо кінцевих цін депозитних продуктів. Так, розраховані значення процентних ставок на окремі депозитні продукти мають передаватися на затвердження КУАП, який прийматиме рішення щодо прийняття чи відхилення даних ставок.

Висновки до розділу 3

Теорія і практика підтверджують, що сьогодні депозитний ризик є неминучим супутником банківської діяльності. Кожний банк як комерційна установа, прагнучи отримати прибуток, наражається на ризики. Вплив широкого кола банківських ризиків підриває надійність банків і рівень довіри населення до банківської системи, що, в свою чергу, може призвести до небезпеки переведення рахунку клієнта до іншого банку чи дострокового вилучення вкладу.

Депозитний ризик банку в його якісній характеристиці знаходить прояв у відтоку депозитних ресурсів і, як результат, втрачається очікуваний дохід за активними операціями та або настає погіршення ліквідності (банкрутство), а це призводить до появи банківської кризи на всіх рівнях. А саме кризова ситуація проявляється спочатку у недоотриманні доходу та/або банкрутстві фізичної особи (нанорівень), а це вже може призвести до появи банківської паніки серед вкладників-фізичних осіб і, як результат, – кризи певної банківської установи (мікрорівень), в подальшому з наростаючим підсумком – до банківської епідемії (мезорівень) і в загальному – до системної банківської кризи (макрорівень). Загалом частково контрольовані та контрольовані фактори впливу на появу депозитного ризику як з точки зору клієнта (фізичної особи), так і банку на всіх їх рівнях стосуються окремо визначеної фінансової політики на ринку, а саме для банку – депозитної стратегії, для клієнта – заощаджувальної поведінки, в тому числі з врахуванням регіональних особливостей розвитку банку, що залежать від ментальності та фінансової обізнаності населення регіону.

Система оцінювання конкурентоспроможності депозитних банківських послуг для фізичних осіб включає поєднання оцінки не лише цінових параметрів, які у структурі прийняття рішення споживача займають 80%, а й якісних.

Застосування математичного апарату теорії графів для визначення конкурентоспроможності депозитних банківських послуг для фізичних осіб дає змогу отримати об'єктивні результати і визначити рівень залежності конкурентоспроможності окремої банківської послуги від якісних параметрів.

Поряд з цим, врахування регіональних особливостей дозволить більш раціонально проводити процентну політику і банк зможе використати потенційні можливості залучення ресурсів. При цьому кожен банк має можливість коригувати склад показників в залежності від специфіки своєї діяльності, а врахування природно-географічних, соціальних, демографічних, фінансово-економічних та інших особливостей регіону дасть можливість здійснювати банку більш ефективну депозитну політику.

Розглянута концепція ціноутворення банківських продуктів дасть змогу банкам встановлювати ціни на продукти з врахуванням впливу визначених банком факторів, враховуючи ринкові значення вартості фінансових ресурсів. Використавши запропонований алгоритм ціноутворення для депозитних продуктів, банк отримав можливість встановлювати ціни відповідно до ринкового рівня, враховуючи пріоритети його діяльності на ринку даних продуктів та регіональну специфіку, результатом чого має стати скорочення обсягу процентних витрат даного банку від обслуговування депозитних продуктів.

ВИСНОВОК

Розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання грошових нагромаджень, доходів та збережень юридичних і фізичних осіб – це основна функція сучасних банківських установ.

Політика формування ресурсної бази безпосередньо пов'язана, а відтак і взаємоузгоджена з політикою видачі кредитів і повинна забезпечувати реалізацію останньої. Такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість банку.

Депозити є найбільш вагомою частиною ресурсної бази банків, а тому пріоритетним напрямком стратегії розвитку діяльності банків є підтримка ресурсної бази банків на достатньому для їх ефективного функціонування рівні. Поряд з цим, важливим залишається питання залучення оптимального обсягу депозитних ресурсів і при цьому на оптимальний строк.

Банківська практика характеризується великою модифікованістю вкладів, депозитів і депозитних рахунків, оскільки є прагнення банків в умовах конкурентного ринку найповніше задовольнити попит різних груп клієнтів на банківські послуги і залучити їх заощадження та вільні грошові капітали на банківські рахунки.

Здійснюючи депозитні операції, комерційним банкам доцільно дотримуватися певних принципів, що сприятиме отриманню банком прибутку чи створювати умови для отримання прибутку в майбутньому, урізноманітнюватиме суб'єкти депозитних операцій та поєднуюватиме різні форми депозитів, створюватиме взаємозв'язок та взаємоузгодженість між цими операціями й операціями по видачі позик за термінами й сумами депозитів та кредитних вкладень та, загалом, сприятиме залученню депозитів.

Несприятливі тенденції у наслідок глобалізації у фінансовій сфері необхідно вжити заходів, які покликані захистити національні інтереси у банківській сфері, зокрема, підвищення конкурентоспроможності національних

банківських установ дасть змогу уникати чи зменшувати вплив ризиків, а це, у свою чергу, приведе до зростання стійкості вітчизняної банківської системи.

Аналіз на ринку депозитних послуг України протягом 2006 – 2012 років, свідчить про існування певних проблем, зумовлених світовою фінансовою кризою, недовірою населення до фінансових установ, оскільки виникає безліч зовнішніх і внутрішніх ризиків. Серед таких проблем вагоме місце посідає недовіра клієнтів до банків, що пов'язана першочергово з ризиком блокування коштів на рахунках банків або навіть і з банкрутством фінансової установи. Той асортимент банківських депозитних послуг, що пропонується на сьогодні фінансово-кредитними установами спрямований на відновлення довіри та вдосконалення роботи банків у сфері надання депозитних послуг фізичним особам.

Відтак, депозитний ризик є неминучим супутником банківської діяльності, а це підриває надійність банків і рівень довіри населення до банківської системи, що, в свою чергу, може призвести до небезпеки переведення рахунку клієнта до іншого банку чи дострокового вилучення вкладу.

Якісна характеристика депозитного ризику проявляється у відтоці депозитних ресурсів, що призводить до появи банківської кризи на всіх рівнях. Це уже може призвести до появи банківської паніки серед вкладників-фізичних осіб

Частково контрольовані та контрольовані фактори впливу на появу депозитного ризику як з точки зору клієнта (фізичної особи), так і банку на всіх їх рівнях стосуються окремо визначеної фінансової політики на ринку. Для банку ця політика уособлюється у депозитній стратегії, а для клієнта у заощаджувальній поведінки, в тому числі з врахуванням регіональних особливостей розвитку банку, що залежать від ментальності та фінансової обізнаності населення регіону.

Система оцінювання конкурентоспроможності депозитних банківських включає поєднання оцінки не лише цінових параметрів, які у структурі

прийняття рішення споживача займають значну позицію, а й якісних параметрів.

Саме математичний апарат для визначення конкурентоспроможності депозитних банківських послуг дасть змогу отримати об'єктивні результати і визначити рівень залежності конкурентоспроможності окремої банківської послуги від якісних параметрів.

Регіональні особливості визначають проведення процентної політики і врахування особливостей дозволяє банку використати потенційні можливості залучення ресурсів. При цьому кожен банк має можливість коригувати склад показників в залежності від специфіки своєї діяльності, а врахування природно-географічних, соціальних, демографічних, фінансово-економічних та інших особливостей регіону дасть можливість здійснювати банку більш ефективну депозитну політику, а це дасть змогу банкам встановлювати ціни на продукти з врахуванням впливу визначених банком факторів, враховуючи ринкові значення вартості фінансових ресурсів.

Отже, раціональна депозитна політика сучасного комерційного банку повинна сформувати комплекс дій та кроків менеджменту банку, що дозволить звести до мінімуму негативні наслідки фактора невизначеності майбутнього, зосередитися на вивченні чинників зовнішнього середовища, що формують зміни на ринку депозитів, і, відповідно, пристосуватися до них, а також, отримати необхідну базу для прийняття стратегічних і тактичних рішень у фінансовій діяльності та стати банку більш керованою фінансовою установою, бо завдяки стратегічним програмам є можливість порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агарков М. М. Основы банковского права : курс лекций / Агарков М. М. – Издание 2-е. Учение о ценных бумагах. Научное исследование. – М. : Издательство БЕК, 1994. – 350 с.
2. Анализ деятельности банков: Учеб.пособие/ И. К. Козлова, Т.А. Купрюшина, О. А. Богданкевич, Т.В. Немаева; под общ. Ред. И.К. Козловой. – Минск: изд-во Выш. Шк., 2003. – 240 с.
3. Аналітичний огляд банківської системи України за 2012 рік // http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2012.pdf
4. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення в умовах економічної кризи / Т. Андрушків // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. – Випуск 17. – 2012. – С. 3–13.
5. Балабанова И. Т. Банки и банковская деятельность / Балабанова И. Т. – СПб. : Питер, 2007. – 345 с.
6. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. – 504 с.
7. Банківські операції: підручник / Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф. та ін.; за ред. д. е. н., проф. А. М. Мороза. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
8. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
9. Банковское дело. Управление и технологии: Учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / Под ред. проф. А.М. Тавасиева. — 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 671с.
10. Банковское дело. Учебник /под ред. Г.Г. Коробовой. – Москва: изд-во Юристъ, 2002. – 751с.

11. Бартош О. М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування / О. М. Бартош // Вісник університету банківської справи. – 2008. – №3. – С. 97–101
12. Бюлетень Національного банку України. – 2010. – Серпень. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
13. Волошин І. Прогноз впливу кредитного ризику на ліквідність у банківській діяльності / І. Волошин // Вісник НБУ. – 2008. – № 8. – С. 26–29.
14. Вядрова І.М., Романова Ю.В. Депозити як ресурсний потенціал банку [Електронний ресурс].Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_2/part1/5.pdf
15. Гончарук К. В. Ринок депозитних послуг фізичних осіб України: сучасний стан і перспективи розвитку / К. В. Гончарук // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2012. – № 3 (15). – С. 31–34.
16. Деньги, кредит, банки / Желиба Б. Н., Кохнович И. Н. – Минск: изд-во МИУ, 2005. – 244 с.
17. Деньги, кредит, банки / под ред. Белоглазовой Г.Н. – Москва: Юрайт-издат. 2004. – 620 с.
18. Деньги. Кредит. Банки: Учебник. / Под ред. Г. Н. Белоглазовой Белоглазова Г. Н. – М.: Высшее образование, 2009. – 392 с.
19. Диба М. Наслідки глобалізації для банківської системи України / М. Диба, Є. Поліщук // Ринок цінних паперів України. – 2011. – № 1–2. – С. 65–68.
20. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку / О. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 138-145
21. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку: окремі аспекти розвитку / О. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 15–17
22. З вогню та в полум'я: огляд ринку депозитів за 2011 рік [Електронний ресурс] // Prostobank.ua. – 2012. – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/depoziti/statti/z_vognyu_ta_v_polum_ia_oglyad_rinku_depozitiv_za_2011_rik.

23. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III.
24. Землячов, С. Питання залучення депозитних ресурсів вітчизняними і закордонними комерційними банками / С. Землячов // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія Економіка. – 2001. – № 48. – С. 49–52.
25. Корнеєв В. В. Депозитні ризики у банківській діяльності / В. В. Корнеєв, В. Р. Гарбуз // Наука й економіка. – 2012. – № 2 (26). – С. 32 – 37.
26. Костерина Т.М. Банковское дело / Московская финансово-промышленная академия. – М., 2005, – 191 с.
27. Крупка М. І. Банківські операції : навч. посібник / М. І. Крупка, Є. М. Андрушак, Н. Г. Пайтра ; [за ред. д. е. н., проф. М. І. Крупки]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 248 с.
28. Кузнєцова, Л. В. Ціноутворення в банківській справі: підручник / Л. В. Кузнєцова, Л. В. Жердецька. – Одеса: «Атлант», 2008. – 320 с.
29. Ларіонова, К.Л. Нові підходи до концепції формування собівартості продукції в сучасних умовах розвитку економіки // К. Л. Ларіонова // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 2. – С.38–41.
30. Лещук В. П. Банківська система України в умовах глобалізації світової економіки / В. П. Лещук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1 (13). – С. 136–139.
31. Мельникова І. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку / І. Мельникова // Банківська справа. – 2006. – № 3. – С. 40–41.
32. Монетарний огляд. – Режим доступу: // [http // http://www.bank.gov.ua/ control/ uk/ publish/category](http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category)
33. Надійність інвестування у казначейські зобов'язання України гарантована державою / Прес-Служба Міністерства фінансів. – 2012. – Режим доступу : [http //www.kmu.gov.ua/ control/uk/ publish/ article](http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article).

34. Олексенко М. В. Депозитна політика комерційних банків України на сучасному етапі / М. В. Олексенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – № 4(16). – 2011. – С. 166 – 169
35. Олещук М. Г. Теоретичні засади застосування математичного апарату теорії графів для визначення конкурентоспроможності депозитних банківських послуг для фізичних осіб // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 3 (15). – С. 300 – 303.
36. Ощадна каса [Електронний ресурс] // Контракти. – 2009. – № 3–4. – Січень. – Режим доступу : <http://archive.kontrakty.ua/gc/2009>.
37. Павленко Л. Д. Удосконалення ціноутворення на депозитні банківські продукти / Л. Д. Павленко // Часопис економічних реформ. – № 2 (6). – 2012.
38. Петрук О. М. Банківська справа : навчальний посібник / О. М. Петрук; за ред. д. е. н., проф. Ф. Ф. Бутинця. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
39. Положення НБУ «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» 03.12.2003 N 516 // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
40. Примостка Л. О. Банківські ризики: теорія та практика управління : [монографія] / Примостка Л. О. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с.
41. Річний звіт // http://media-cms.bnpparibas.com/file/42/0/ukrsibbank-annual_report_2011-uk.28420.pdf
42. Річний звіт 2006. – Режим доступу: // <http://pumb.ua/files/ir/annual/2006.pdf>
43. Річний звіт за 2006 рік. – Режим доступу: // <http://www.oschadnybank.com/upload/iblock.pdf>
44. Річний звіт. – Режим доступу: // http://media-cms.bnpparibas.com/file/72/0/annual_report_2006-ua-.7720.pdf
45. Співак С.І. Депозитна політика вітчизняних банків. – Режим доступу: // <http://www.nbu.gov.ua>

46. Статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category>.
47. Статистичні матеріали. – Электрон. текстовые данные. – 2011. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/Publication/stat.htm>.
48. Стойко О. Я. Банківські операції [Електронний ресурс]: навч. посіб. / О. Я. Стойко. – Режим доступу: <http://www.vuzlib.net>.
49. Стратегічний план АТ «Ощадбанк». – Режим доступу: // http://www.oschadnybank.com/uploads/Presentation_28.12.11.pdf
50. Стрілець Т. М. Тактика формування депозитних ресурсів банків в умовах економічної кризи / Т. М. Стрілець // Науковий вісник ЧДІЕУ. – № 2 (10) – 2011. – С.221–229.
51. Сучасна правова енциклопедія / Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. ; за заг. ред. О. В. Зайчука. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
52. Тарасов В.И. Взаимосвязь кредитной политики, депозитного и ссудного процента / В. И. Тарасов // Вестник ассоциации белорусских банков. – 2003. – № 27. – С. 24–30.
53. Тертична Н.В. Удосконалення механізму формування депозитної політики в банках України. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2009_6/articles/N.V.Tertichna.pdf
54. Федішин М. П. Розвиток банківської системи України в умовах глобалізації: позитивні та негативні наслідки / М. П. Федішин, Н. М. Гаврилишин // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. – Випуск 2 (23). – 2012. – С. 155–161.
55. Філософський енциклопедичний словник : довідкове видання / В. І. Шинкарук (гол. редколегії). – К. : Абрис, 2002. – 744 с.
56. Фурсова В. А. Формування ресурсної бази комерційних банків: сучасний стан і перспективи розвитку / В. А. Фурсова, М. О. Капелюшка // Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии. – № 50. – 2011. – С.118–124.

57. Хміль Л. М. Операційний менеджмент у банках: Навч. посібник / Хміль Л. М., Коцовська Р. Р., Пшик Б. І. – К.: УБС НБУ, 2007. – 319 с.
58. Черкашина К. Застосування регіонального коефіцієнта при встановленні ставки за строковими депозитами / К. Черкашина // Збірник наукових праць ДЕГУТ – 2012. – вип. 19. – С.358–363.
59. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права / Г. Ф. Шершеневич. – М., 1994. – 333 с.
60. Шиндер О. В. Регіональні аспекти формування ресурсної бази комерційних банків / О. В. Шиндер // Полтавський університет споживчої кооперації України. – 2009. – №2.
61. Що робити з депозитом? [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2009. – 20 травня. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/05/20/193748>.
62. Юридична енциклопедія : в 6 т. – К. : “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2001. – Т. 3. – 792 с.
63. Якою банківська система України виходить із кризи 2008–2009 років? // Вісник НБУ. – 2011. – Лютий. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vnbu/2011_2/2011_02_1.pdf.

Додаток А

**Процентні ставки по депозитах фізичних осіб, що залучаються з
27.03.2013 року**

№ п.п.	Вид вкладу	Строк вкладу	Національна валюта	Долар США	Євро	
1.	Депозитний Без поповнення. Виплата процентів на вибір клієнта: щомісячно, щоквартально, щорічно, з поверненням вкладу	1 місяць	12,50%	4,50%	4,25%	
		понад 1 до 3 місяців	15,00%	5,75%	4,75%	
		понад 3 до 6 місяців	16,00%	6,00%	5,00%	
		понад 6 до 12 місяців	16,00%	6,50%	5,50%	
		понад 12 до 36 місяців	16,25%	7,00%	6,00%	
	Мінімальна сума вкладу		500 UAH	100 USD	100 EUR	
2.	Накопичувальний Можливість поповнення. Виплата процентів на вибір клієнта: щомісячно, щоквартально, щорічно, з поверненням вкладу. Автопродовження вкладу на умовах, що діють на момент продовження	на 3 місяці	14,50%	5,50%	4,00%	
		на 6 місяців	15,25%	5,75%	4,25%	
		на 12 місяців	15,50%	6,00%	4,75%	
		на 24 місяці	15,75%	6,50%	5,25%	
		на 36 місяців	15,75%	6,50%	5,25%	
	Мінімальна сума вкладу		500 UAH	100 USD	100 EUR	
	Мінімальна сума поповнення		500 UAH	100 USD	100 EUR	
3.	Новий відсоток Без поповнення. Щоквартальне зростання відсоткової ставки залежно від фактичного строку зберігання вкладу. Виплата процентів щоквартально. Без продовження. Відкривається строком на 15 місяців	від 1 до 3 місяців	10,00%	4,50%	3,25%	
		від 4 до 6 місяців	12,00%	5,50%	4,25%	
		від 7 до 9 місяців	16,00%	6,00%	6,25%	
		від 10 до 12 міс.	19,00%	8,00%	8,25%	
		від 13 до 15 міс.	22,00%	10,00%	9,25%	
	Мінімальна сума вкладу		500 UAH	100 USD	100 EUR	
4.	Комбінований Можливість разового вилучення коштів в повному обсязі без зміни процентної ставки за умови зберігання початкового внеску не менше 31 дня. Можливість поповнення. Виплата процентів: щомісячно, щоквартально, з поверненням вкладу. Автопродовження вкладу на умовах, що діють на момент продовження	18 місяців	14,50%	6,00%	4,50%	
		Мінімальна сума вкладу		500 UAH	100 USD	100 EUR
		Мінімальна сума поповнення		50 UAH	10 USD	10 EUR

Додаток Б

Депозити від Першого Українського

Отримайте високу відсоткову ставку від надійного банку та бонус при відкритті депозиту в Інтернет-банкінгу «ПУМБ online»*

Перший
Український

Строкові депозити

«ПРИБУТКОВИЙ»

Депозит з максимальною відсотковою ставкою і широким вибором терміну і суми вкладу. Призначений для отримання максимального доходу.

Валюта	Категорія внеску за мінімальною сумою	Відсоткова ставка, річних											
		Виплата відсотків наприкінці терміну						Виплата відсотків щомісяця					
		1 міс.**	3 міс.**	6 міс.**	9 міс.**	12 міс.**	18 міс.**	1 міс.**	3 міс.**	6 міс.**	9 міс.**	12 міс.**	18 міс.**
UAH	від 500	11,3%	14,0%	15,2%	15,6%	16,1%	-	11,3%	13,8%	14,7%	15,0%	15,3%	-
	від 40 000	11,7%	14,4%	15,6%	16,0%	16,5%	-	11,7%	14,2%	15,1%	15,4%	15,7%	-
	від 250 000	11,8%	14,5%	15,7%	16,1%	16,6%	-	11,8%	14,3%	15,2%	15,5%	15,8%	-
USD	від 100	3,2%	4,4%	5,4%	5,5%	6,2%	6,4%	3,2%	4,2%	5,2%	5,3%	6,1%	6,2%
	від 10 000	3,6%	4,8%	5,8%	5,9%	6,6%	6,8%	3,6%	4,6%	5,6%	5,7%	6,5%	6,6%
	від 60 000	3,7%	4,9%	5,9%	6,0%	6,7%	6,9%	3,7%	4,7%	5,7%	5,8%	6,6%	6,7%
EUR	від 100	2,7%	3,8%	4,5%	4,6%	5,4%	5,7%	2,7%	3,7%	4,4%	4,5%	5,2%	5,5%
	від 7 500	3,1%	4,2%	4,9%	5,0%	5,8%	6,1%	3,1%	4,1%	4,8%	4,9%	5,6%	5,9%
	від 50 000	3,2%	4,3%	5,0%	5,1%	5,9%	6,2%	3,2%	4,2%	4,9%	5,0%	5,7%	6,0%

Поповнювані депозити

«НАКОПИЧУВАЛЬНИЙ»

Депозит із можливістю поповнення, за яким надається підвищена відсоткова ставка. Призначений для накопичення великої суми.

Валюта	Категорія внеску за мінімальною сумою	Відсоткова ставка, річних											
		Виплата відсотків наприкінці терміну						Виплата відсотків щомісяця					
		1 міс.**	3 міс.**	6 міс.**	9 міс.**	12 міс.**	18 міс.**	1 міс.**	3 міс.**	6 міс.**	9 міс.**	12 міс.**	18 міс.**
UAH	від 500	-	13,5%	14,6%	15,0%	15,3%	-	-	13,3%	14,1%	14,3%	14,6%	-
	від 40 000	11,2%	13,9%	15,0%	15,4%	15,7%	-	11,2%	13,7%	14,5%	14,7%	15,0%	-
	від 250 000	11,3%	14,0%	15,1%	15,5%	15,8%	-	11,3%	13,8%	14,6%	14,8%	15,1%	-
USD	від 100	-	4,2%	5,1%	5,2%	5,7%	6,0%	-	4,0%	4,9%	5,0%	5,6%	5,8%
	від 10 000	3,4%	4,6%	5,5%	5,6%	6,1%	6,4%	3,4%	4,4%	5,3%	5,4%	6,0%	6,2%
	від 60 000	3,5%	4,7%	5,6%	5,7%	6,2%	6,5%	3,5%	4,5%	5,4%	5,5%	6,1%	6,3%
EUR	від 100	-	3,6%	4,2%	4,4%	5,0%	5,4%	-	3,5%	4,2%	4,3%	4,8%	5,2%
	від 7 500	2,9%	4,0%	4,6%	4,8%	5,4%	5,8%	2,9%	3,9%	4,6%	4,7%	5,2%	5,6%
	від 50 000	3,0%	4,1%	4,7%	4,9%	5,5%	5,9%	3,0%	4,0%	4,7%	4,8%	5,3%	5,7%

Гнучкі депозити

«КОМФОРТНИЙ+»

Гнучкий депозит з можливістю поповнення та зняття коштів до незниженого залишку із збереженням нарахованих відсотків. Первагою даного депозиту є висока процентна ставка і можливість легко та зручно управляти грошовими коштами.

Валюта	Категорія внеску за мінімальною сумою	Незнижуваний залишок	Відсоткова ставка, річних	
			12 міс.**	
			Виплата відсотків наприкінці терміну	Виплата відсотків щомісяця
UAH	від 5 000	5 000	12,3%	12,0%
	від 20 000	20 000	12,5%	12,2%
	від 100 000	100 000	12,6%	12,3%
	від 500 000	500 000	12,7%	12,4%
	від 2 500 000	2 500 000	12,8%	12,5%
USD	від 1 000	1 000	4,2%	4,1%
	від 5 000	5 000	4,4%	4,3%
	від 25 000	25 000	4,5%	4,4%
	від 100 000	100 000	4,6%	4,5%
	від 400 000	400 000	4,8%	4,7%
EUR	від 750	750	3,6%	3,5%
	від 3 000	3 000	3,8%	3,7%
	від 15 000	15 000	3,9%	3,8%
	від 75 000	75 000	4,0%	3,9%
	від 300 000	300 000	4,2%	4,1%

СПЕЦІАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ

З 20 лютого до 30 квітня 2013 року відкриті депозит «Комфортний+» і отримайте в подарунок річне обслуговування Інтернет-банкінгу «ПУМБ online»!

«ВІЛЬНИЙ ДЕПОЗИТ»

Депозит із можливістю зняття всієї суми без розірвання договору зі збереженням усіх нарахованих відсотків. Дас абсолютну свободу в управлінні коштами.

Валюта	Кат. внеску за мін. сумою	Відсоткова ставка, річних	
		12 міс.**	
Виплата відсотків		відсотки наприкінці терміну	відсотки щомісяця
UAH	від 500	10,8%	10,7%
USD	від 100	3,2%	3,1%
EUR	від 100	2,7%	2,6%

«ДЕПОЗИТНИЙ КОНСТРУКТОР»

Створіть депозит самі та встановіть свої умови вкладу: мінімальна сума внеску, термін, періодичність виплати відсотків, можливість поповнення / зняття. Розмістити депозит можливо лише в системі «ПУМБ-online».

Валюта	Кат. внеску за мін. сумою	Відсоткова ставка, річних	
		від 1 до 390 днів	
Виплата відсотків здійснюється щомісячно, в кінці терміну, кожні 7 днів			
UAH	від 100	мін від 0,5% max до 17,1%	
USD	від 10	мін від 0,1% max до 7,2%	
EUR	від 10	мін від 0,1% max до 6,5%	

«ЗРОСТАЮЧИЙ»

Чим довше гроші знаходяться на депозиті – тим вища ставка! Депозит за спеціальною пропозицією з постійним підвищенням ставки кожні 30 днів і збереженням нарахованих відсотків при достроковому розірванні.

Валюта	Кат. внеску за мін. сумою	Відсоткова ставка, річних	
		390 днів (13 періодів по 30 днів)	
Виплата відсотків здійснюється кожні 30 днів			
UAH	від 500	мін від 12,2% max до 17,0%	
USD	від 100	мін від 3,9% max до 6,3%	
EUR	від 100	мін від 3,4% max до 5,2%	

Додаток В

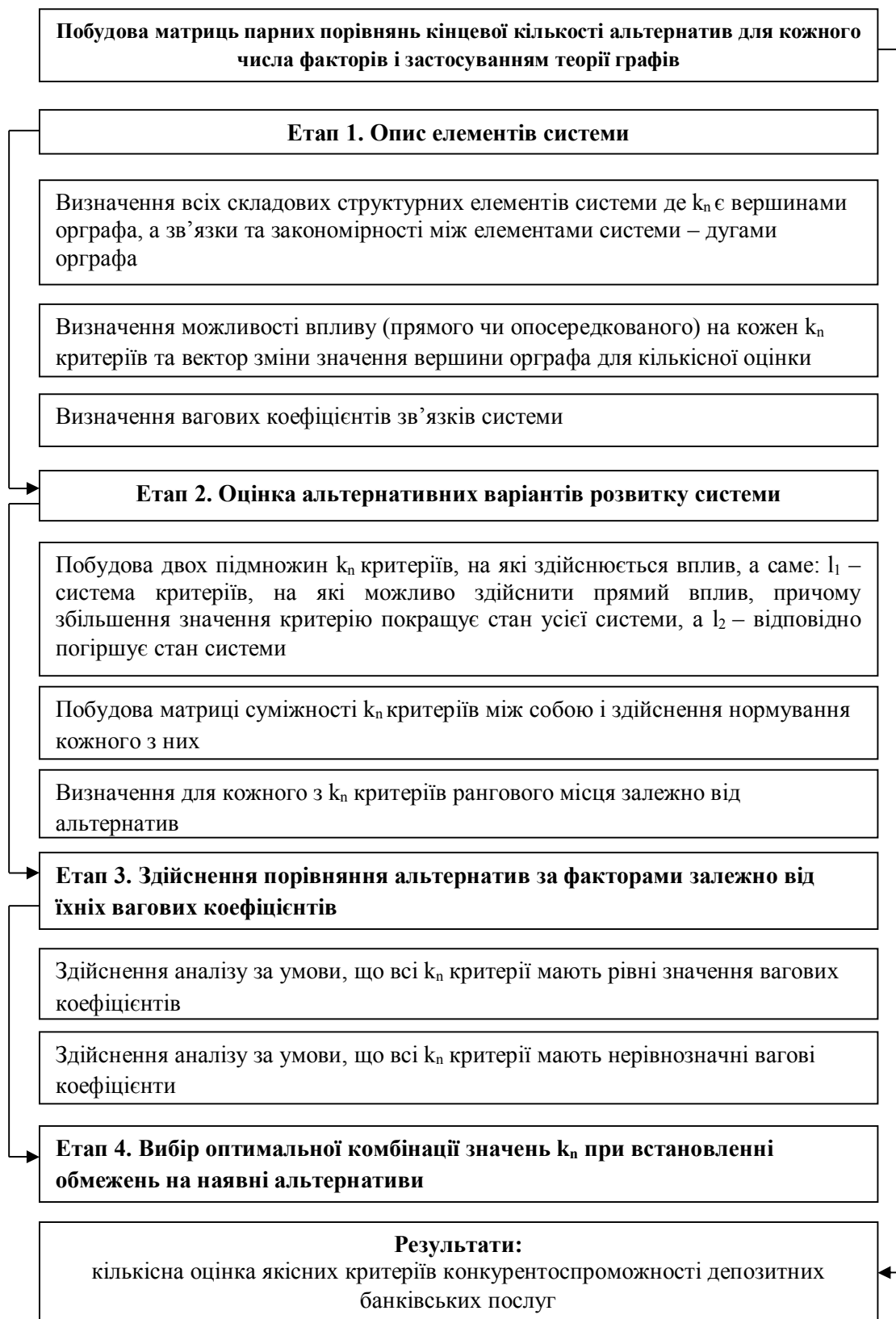

Рис. В.1. Алгоритм здійснення оцінки якісних критеріїв конкурентоспроможності депозитних банківських послуг для фізичних осіб